

Západočeská univerzita v Plzni

Právnická fakulta

Diplomová práce

**Historický vývoj právní etiky
a její místo v životě právníka**

Bohdana Šedivá

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Právnická fakulta

Katedra teorie práva

studijní program Právo a právní věda

studijní obor Právo

Diplomová práce

**Historický vývoj právní etiky
a její místo v životě právníka**

Bohdana Šedivá

Vedoucí práce: JUDr. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

Katedra právních dějin

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím pouze uvedených pramenů a literatury.

V Plzni dne 10.3. 2020

Bohdana Šedivá

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu JUDr. PhDr. Stanislavu Balíkovi Ph.D. za jeho užitečné rady, velkou trpělivost a odborné vedení při tvorbě mé diplomové práce.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Úvod do etiky.....	2
2.1	Deskriptivní etika.....	4
2.2	Normativní etika.....	5
2.3	Metaetika.....	5
2.4	Aplikovaná etika.....	6
3	Právní etika.....	8
3.1	Právo.....	8
3.2	Právo, morálka a spravedlnost.....	13
3.2.1	Retributivní spravedlnost.....	16
3.2.2	Distributivní spravedlnost.....	17
3.3	Definice právní etiky.....	18
4	Historický vývoj právní etiky.....	22
4.1	Starověk.....	23
4.1.1	Staroegyptská moudrost.....	23
4.1.2	Judaismus.....	24
4.1.3	Antická řecká filosofie.....	25
4.2	Křesťanství.....	30
4.2.1	Augustinus Aurelius.....	33
4.2.2	Tomáš Akvinský.....	33
4.3	Novověk.....	34
4.3.1	Thomas Hobbes.....	35
4.3.2	John Locke.....	35
4.3.3	Utilitarismus.....	36
4.4	Právní etika od 2. pol. 20. stol. po současnost.....	37
5	Současné legální normy, kodexy související s právní etikou soudců, advokátů a notářů.....	40
5.1	Soudce.....	40
5.1.1	Soudcovská unie ČR.....	47
5.2	Advokát.....	49
5.3	Notář.....	54
5.4	Shrnutí.....	57
6	Vliv právní etiky na výkon právní praxe v oboru soudnictví.....	58
6.1	Zástupci právnické profese.....	58
6.2	Zástupci laické veřejnosti.....	66
6.3	Vyhodnocení poznatků.....	73
7	Případová studie kárných provinění soudce a advokáta.....	74

7.1	Kárná provinění soudců	74
7.1.1	Případ 1	74
7.1.2	Případ 2	76
7.2	Kárná provinění advokátů.....	77
7.2.1	Případ 1	77
7.2.2	Případ 2	77
7.2.3	Případ 3	79
7.3	Shrnutí.....	80
8	Závěr	81
9	Seznam pramenů a literatury.....	83
9.1	Literatura:.....	83
9.2	Internetové zdroje:	84
9.3	Judikatura:.....	85
10	Resumé	86

1 Úvod

Ve své diplomové práci bych se ráda zaměřila na právní etiku a její význam v dnešní společnosti. Chtěla bych hledat její postavení v rámci etiky obecně a jejich vzájemný vztah, s čímž souvisí i definování základních druhů etiky a její obecná charakteristika, následně se pak zaměřím na definici právní etiky a vymezení základních pojmů.

Dále bych chtěla sledovat historický vývoj etiky a právního myšlení v eticko-právní problematice, zaměřím se i na vývoj základních eticko-právních pojmů (spravedlnost, morálka apod.).

Provedu také komparaci právního ošetření profesně-právní etiky soudců, advokátů a notářů, kde budu zkoumat především, zda se mezi sebou jednotlivé úpravy podobají, či liší, a to např. v přísnosti a nárocích na osoby vykonávající právní profese, či v míře jejich závaznosti a vymahatelnosti apod. Také jakým způsobem a do jaké míry ovlivňují každodenní práci právníků, jaká je znalost dané problematiky a zda má právní etika vliv na výkon právní praxe.

Vliv právní etiky na právnická povolání a jak tento vliv vnímá veřejnost, budu zkoumat z pohledu osob, které vykonávají právnickou profesi v oblasti soudnictví (konkrétně soudce a přísedící) a z pohledu laické veřejnosti, zkoumání bude prováděno skrze dotazník se zástupci těchto dvou skupin.

V závěru bych se ráda krátce věnovala i konkrétní případové studii kárných řízení, řešících porušení etických norem opět v rámci soudnictví a advokacie.

2 Úvod do etiky

Etika je filosofickou disciplínou, která se zabývá zkoumáním lidského jednání, kdy si klade za otázku, jaké chování je správné či nesprávné, jaký je vztah a hranice mezi takovým jednáním. Zkoumá vnímání dobra a zla ve společnosti, původ rozlišování dobrého a zlého, respektive mravního a nemorálního jednání, zabývá se definicí pojmů jako je *morálka* nebo *svědomí*.

Jedná se o nauku zkoumající původ a podstatu morálního vědomí a jednání. Zabývá se základními otázkami typu, co je dobré, spravedlivé a hledá legitimitu správnosti daného jednání.

Mel Thompson uvádí, že není žádné oblasti života, do které by mravní rozhodování nějakým způsobem nezasahovalo a říká, že neexistuje ani oblast života, kde by se etika nedala uplatnit. Thompson vnímá etiku jako odvětví filosofie, které se zabývá tím, co je správné a co nesprávné a zkoumá mravní rozhodnutí lidí a způsoby, kterými se je snaží odůvodnit.¹

Pojem etika pochází z řeckého slova *ethos*, což překládáme jako *mrav*, *zvyk*, či *obyčej*. A. Anzenbacher uvádí, že řecké slovo *éthos* bylo původně vztahováno ke zvířatům a označovalo místo jejich pastvy nebo stáj, dále i způsob jejich života a chování.² Tento autor dále říká, že: „*Přeneseno na člověka znamená éthos místo bydlení, určené společenstvím nebo původem, a potud také všechno, co je obyčejem a mravem v rámci společného bydlení. Odtud toto slovo nabývá významu charakteru jednotlivého člověka ve vztahu k společnému mravu, a nakonec označuje vůbec způsob jednání, postoj a smýšlení osob.*“³

R. Milfait etiku definuje jako: „*vědeckou disciplínu nebo reflexi morálního chování a mravního jednání a úsudku z perspektivy toho, co je správné a dobré.*“⁴

¹ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 11 s. ISBN 80-7178-806-6.

² ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Přeložil Karel Šprunk. 3. vyd. Praha: Academia, 2001, 17 s. ISBN 80-7192-698-1.

³ ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Přeložil Karel Šprunk. 3. vyd. Praha: Academia, 2001, 17 s. ISBN 80-7192-698-1.

⁴ MILFAIT, R., ZELENKOVÁ, B., ŽÁKOVÁ, L. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 41 s. ISBN 978-80-86057-78-1.

J. Jankovský ji označuje za: „*filozofickou vědu o správném způsobu života, vycházející z racionálních přístupů a snažící se nalézt, popřípadě i zdůvodnit, společné a obecné základy, na nichž morálka stojí.*“⁵

Cílem etiky je najít opodstatnění správnosti zkoumaného jednání jedince či skupiny a zároveň poskytnout parametry, na základě kterých bychom měli být schopni sami určit jaké jednání je dobré a jaké ne. Nejen etika, ale i právo si klade tento cíl, kdy již nemá ospravedlnění určitého chování pramenit pouze ze subjektivního individuálního jednání, ale mají zde být objektivní všeobecná kritéria určující co je správné a co ne, jež jsou přijímaná společností jako závazná.

V běžné řeči bývá etika občas zaměňována s morálkou, ale tyto dvě slova rozhodně nejsou synonyma.

Morálkou chápeme: „*souhrn hodnotících soudů a systém regulativů lidského jednání, který je založen na rozlišení správného a nesprávného a schopnosti v těchto intencích jednat.*“⁶

Samotné slovo *morálka* je odvozeno z latinského slova *mos*, jež původně znamenalo „*vůle*“.⁷

Anzenbacher také uvádí, že toto slovo: „*Dále označuje především vůli uloženou člověku (bohy nebo panovníky), tedy předpisy a zákony, a pak tradiční mravy a obyčeje (mores)*“, říká, že obě slova, jak *mos* (morálka), tak *éthos* (etika) znamenají také: „*osobní způsob života, smýšlení, charakter a mravní chování jednotlivce.*“⁸

Avšak obzvláště v právní etice je potřeba oba pojmy od sebe odlišit, neboť zatím co právní etika určuje a zavazuje své adresáty k určitému způsobu chování, které je pro ně závazné a přesahuje morální pravidla, morálka je již množinou určitých mravních norem či pravidel, která určují, co je dobré a co špatné na základě zvyklostí dané konkrétní společnosti, její kultury i historického vývoje. Morálka, na rozdíl od právní etiky, skrze společensky závazné obyčeje nereguluje pouze chování adresátů právní etiky, ale chování všech jednotlivců náležejících do této

⁵ JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 2. vyd. Praha: Stanislav Juhaňák-Triton, 2018, 22 s. ISBN 978-80-7553-414-9.

⁶ NEČASOVÁ, Mirka. *Profesní etika*. In *Metody a řízení v sociální práci*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 22 s. ISBN 80-7178-548-2.

⁷ ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Přeložil Karel Šprunk. 3. vyd. Praha: Academia, 2001, 17 s. ISBN 80-7192-698-1.

⁸ ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Přeložil Karel Šprunk. 3. vyd. Praha: Academia, 2001, 17 s. ISBN 80-7192-698-1.

společnosti, v takovém případě může být morálka chápána jako obecný soubor pravidel slušného chování.

Etika také může být vnímána jako pojem obecnější a morálka jako podmnožina etiky. V právní etice se to projevuje tak, že etický kodex právní profese nezahrnuje pouhá pravidla slušného chování (morální normy), ale obsahuje normy obecnějšího charakteru, které zahrnují danou právní profesi velmi komplexně a široce a mnohdy obsahují i normy zákonné, jenž jsou součástí právního řádu České republiky, často se jedná o základní právní principy nejvyšší právní síly.

Proto pokud bychom tvrdili, že právní etika je totéž, co právní morálka, museli bychom přepracovat všechny právní etické kodexy, neboť mravní pravidla slušného chování v nich nebývají nijak zvláště konkrétně rozváděná. Právní etika si nedává za cíl učit své stavy slušnému chování, ale dávat právníkům flexibilnější odpovědi na jednání ve složitých situacích jejich profese a zároveň je nabádá k důstojnému reprezentování toho právního stavu, ke kterému náleží.

Dá se říci, že etika jako pojem je, stejně jako právo, multidimenzionálním fenoménem,⁹ jenž nelze vystihnout v rámci jednoduché definice. S historickým vývojem přístupu k chápání tohoto pojmu vzniklo mnoho různých pojetí. Ve své diplomové práci uvedu několik ze základních přístupů.

M. Thompson uvádí čtyři základní přístupy, etiku deskriptivní, normativní, metaetiku a aplikovanou etiku.¹⁰

Pro právní etiku je nejdůležitějším přístupem aplikovaná etika, neboť do ní právní etika náleží, ale ráda bych krátce definovala všechny tyto čtyři teorie.

2.1 Deskriptivní etika

Jedná se o odvětví etiky, které se zabývá popisem již jasných faktů a zkoumá faktory (důvody) lidského jednání jako takové, aniž by si kladlo za cíl říci, zda je dané jednání pro společnost i jednotlivce dobré, či špatné. Thompson definuje deskriptivní etiku takto: *„Deskriptivní etika popisuje mravní rozhodnutí a hodnoty, které zastává konkrétní společnost... Můžeme nejen popsat to, co lidé dělají, ale můžeme také objektivně popisovat důvody, kterými své činy vysvětlují... Avšak*

⁹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 19 s. ISBN 978-80-7380-023-9.

¹⁰ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 11 s. ISBN 80-7178-806-6.

klíčovým rysem veškeré deskriptivní etiky je skutečnost, že se nesnaží zjišťovat, co je a není správné. Pouze popisuje danou situaci.“¹¹

V konkrétním případě bude deskriptivní etika pracovat takto: „V některých státech zákon ustanovuje rovné postavení muže a ženy před zákonem, v jiných státech má muž vůči ženě postavení nadřazené.“ Avšak už nebude uvádět, zda je daná skutečnost eticky správná, či nikoliv.

Thompson také poukazuje na velmi úzký vztah mezi deskriptivní etikou, sociologií a psychologií morálky.¹²

Pouhý popis skutečností však není dostačující, pokud hledáme odpovědi na otázku, co je správné, i proto je deskriptivní etika z pravidla kombinována s ostatními etickými teoriemi.

2.2 Normativní etika

Normativní etika, na rozdíl od etiky deskriptivní, se zabývá pravidly, jimiž je společnost i jednotlivec ve svém mravním rozhodování veden. Zásadní otázkou v tomto přístupu je, co by člověk měl dělat, zaměřuje se na povinnosti. Tyto otázky jsou označovány jako otázky *deontologické* a naproti tomu zkoumá i otázky hodnot, jaké normy jsou užitečné a přináší blaženost a spokojenost mně osobně, a jaké principy jsou užitečné a přináší všeobecný užitek společnosti. Takové otázky označujeme jako *axiologické*.¹³

Cílem normativní etiky je nalézt ty pravidla chování, podle kterých bychom byli schopni určit jaké chování je dobré.

Thompson popisuje rozdíl deskriptivní a normativní etiky na příkladu: „*Deskriptivní etika by tak například pouze uvedla počet potratů, které byly v dané společnosti provedeny. Normativní etika se navíc ptá: „Je vůbec správné jít na potrat?“*“¹⁴

2.3 Metaetika

Metaetika reaguje na problém vzájemného nepochopení, kdy důrazně ukazuje na potřebu objasnit si na prvním místě terminologii a pojmosloví, jehož při diskuzi užíváme. Nelze dojít k odpovědi na otázku: „Co je správné?“ pokud všechny strany

¹¹ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 12 s. ISBN 80-7178-806-6. 2

¹² tamtéž

¹³ tamtéž

¹⁴ tamtéž

dané diskuze neznají význam a šíří slova *správné*. Každý jedinec má své subjektivní představy o dobru a zlu a tyto představy a názory se promítají do jeho vnímání a posuzování okolností. Jsme ovlivňováni kulturou a společností ve které žijeme, názory lidí, kteří mají v našich životech významné postavení a ovlivňují naše myšlení, ať už jsou to rodiče, přátelé, či učitelé. Naše názory jsou ovlivňovány nespočtem faktorů, které mnohdy pracují s naším podvědomím, aniž bychom si to uvědomovali. Často máme v diskuzích tendenci předpokládat, že víme, co daný protějšek svým výrokem myslí, aniž bychom požadovali jeho vysvětlení. Díky tomu se v mnoha případech stává, že zatímco používáme stejnou terminologii, každý mluvíme o odlišných věcech a jednotlivé termíny chápeme odlišně, což nevyhnutelně vede ke vzájemnému nepochopení.

Thompson píše: „*Metaetika představovala zoufalou snahu zjistit, co lidé svými výroky míní.*“¹⁵

Zaměřuje se tedy především na jazyk a jeho význam v oblasti etiky. Obsahuje dva významné proudy: kognitivismus (je možné najít objektivní kritérium pro to, co je dobré a co ne) a nonkognitivismus (každý etický princip reflektuje osobní preference).¹⁶

2.4 Aplikovaná etika

Aplikovanou etiku lze popsat také jako etiku praktickou, neboť vychází z praktických a konkrétních situací v životě. Zatímco normativní etika a metaetika jsou etikou teoretickou, aplikovaná etika stojí přesně na opačné straně. Je protikladem etiky teoretické, ale zároveň s ní funguje ve vzájemném vztahu, kdy jedna druhou doplňuje. Thompson tento vztah popisuje jako vztah, ve kterém na jedné straně můžeme zkoumat nějakou teorii tak, že ji uplatníme v konkrétní situaci a na straně druhé se můžeme dívat na rozhodnutí, která v konkrétní situaci dělají lidé na základě zdravého rozumu, a ptát se, z jaké teorie etiky vycházejí.¹⁷

Aplikovaná etika tedy mezi jednotlivými přístupy etiky zaujímá velmi výsadní postavení, neboť zahrnuje etické normy, které ošetřují konkrétní každodenní životní

¹⁵ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 12 s. ISBN 80-7178-806-6.

¹⁶ ŽÍLA, P. *Etické aspekty v činnosti pracovníků sociálně-právní ochrany dětí*. České Budějovice, 2013. 43. s. Diplomová práce na Teologické fakultě Jihočeské univerzity na katedře praktické teologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Michal Opatrný, Dr. theol.

¹⁷ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 13 s. ISBN 80-7178-806-6.

situace a snaží se odpovídat na otázky morálky, které se vyskytují v podstatě ve všech oblastech lidského života i života společnosti.

Mezi její jednotlivé disciplíny patří například etika lékařská, obchodní, feministická, etika života a smrti, bioetika, etika sexuality a vztahů, etika životního prostředí, avšak pro nás bude zcela nejvýznamnější disciplínou etika právní.

3 Právní etika

3.1 Právo

Definice pojmu práva je komplikovanější záležitostí, neboť právo je pojmem velmi širokým a lze jej chápat v mnoha různých významech. A. Gerloch, jehož definice byla zmíněna již výše, se s pojmem práva popasoval řekněme velmi strategicky, tím že právo označil za *multidimenzionální fenomén*, který musí být zkoumán ve více rovinách, a tudíž jej nelze vymezit jednoduchou definicí, neboť se jedná o polysémní (vícevýznamový) výraz.¹⁸ Tato definice se sice stala mezi studenty právnických fakult legendární, avšak spíše než o definici se jedná o úvodní varování autora, že při hledání významu daného termínu stojíme před nelehkým úkolem, který nebude možné vyřešit jednoduchou krátkou definicí.

A. Gerloch dále rozvádí několik rovin, ve kterých může být právo zkoumáno:

- *„v rovině normativní (jako specifický systém pravidel regulujících chování lidí),*
- *v rovině sociální (jako systém společenských vztahů determinujících obsah těchto pravidel a zároveň výsledek normativní regulace),*
- *v rovině axiologické (z hlediska hodnot, které jsou v normativní regulaci zprostředkovány),*
- *v rovině mocenské (jako prostředek realizace státní politiky, resp. mezinárodní politiky),*
- *v rovině informační (jako nositel informací pro adresáty norem).“¹⁹*

Vedle tohoto vymezení jednotlivých významů pojmu práva stojí vymezení V. Knappa, který předmět právní vědy ve své učebnici vymezil takto: *„Vymezení předmětu právní vědy záleží na koncepci právní vědy samé, tj. na teoretickém, resp. gnoseologickém přístupu k právu jako základnímu předmětu jejího poznání... Tu lze zatím obecně konstatovat, že předmětem právní vědy jsou právní jevy, z nichž základním a determinujícím je právo samo jako normativní systém, tj. jako množina právních norem. Kromě toho k právním jevům náleží i právní vztahy a subjektivní práva a subjektivní povinnosti jakožto jejich prvky, resp. součásti.*

¹⁸ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 19 s. ISBN 978-80-7380-023-9.

¹⁹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 19 s. ISBN 978-80-7380-023-9.

K právním jevům náleží dále, v závislosti na koncepci právní vědy i vznik práva ve společnosti, tvorba práva jako normativního systému, společenské působení práva, chování člověka podle práva (secundum legem) nebo proti právu (contra legem), z jiného konce pak i právní jazyk, právní informace atd.“²⁰

Nakonec obě uvedené definice se co do obsahu a významu velmi podobají, neboť říkají v podstatě totéž, kdy právo zkoumáme v mnoha rovínách, žádnou z těchto rovin nelze opomenout a normativní význam práva je zcela zásadním.

V teoretickém přístupu k právu jej lze dělit také na právo *pozitivní* a *přirozené*. Teorie zabývající se původem práva se nazývají *teorie pozitivistická* a *přirozenoprávní*. Obě se zabývají původem práva, hledají prvotní zdroj, ze kterého právní normy vycházejí.

V právním pozitivismu je výlučným tvůrcem práva stát (či společenství států). Právem pozitivním je zásadně právo platné, které je dáno státem a stát je ze svého vrchnostenského postavení na adresátech vymáhá, ať už pod hrozbou sankcí při nedodržování, či příslibem benefitů za dodržování. Jedná se o přístup *monistický*, což znamená, že právo je jen jedno a existence práva, které by vznikalo a působilo nezávisle na státu je striktně odmítána. Jedná se o poměrně novodobý směr, neboť vznik pozitivismu je datován do poloviny devatenáctého století, kdy byl reakcí a odporem vůči právnímu filosofickému směru *novokantovství*, který hlásal, že jen z toho, že něco jest, nelze odvodit, že něco má být. V. Knapp uvádí, že u nás je tento směr spojen se jménem Františka Weyra, který působil v meziválečném období minulého století na brněnské právnické fakultě.²¹

A. Gerloch definuje pozitivní právo takto: „*Pozitivní právo je tvořeno soustavou právních norem, je to tzv. objektivní právo, jakož i soustavou subjektivních práv a jim odpovídajících právních povinností, které jsou podle právního pozitivismu, od právních norem odvozeny. Pozitivní právo je spjato se státním donucením, tzn. s tím, že protiprávní jednání, jednání v rozporu s právními normami, je postihováno státní nebo od státu odvozenou veřejnou mocí.*“²²

Objektivním právem rozumíme soubor právních norem, která ustanovují obecná pravidla chování, jsou vydaná zákonem stanoveným způsobem a adresátům z nich

²⁰ KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 4. s. ISBN 80-7179-028-1.

²¹ KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 2. s. ISBN 80-7179-028-1.

²² GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 22. s. ISBN 978-80-7380-023-9.

imperativně vyplývají nějaká práva či povinnosti. Jeho charakteristickým rysem je obecnost, neboť platí pro všechny stejně a je určeno všem. Adresát zde nemůže nějakým způsobem uplatňovat svou vůli, zcela převažujícími normami jsou v objektivním právu normy kogentní.

Subjektivní právo pak podle pozitivismu vyplývá z práva objektivního, kdy představuje možnost chování, jenž je právním subjektům garantováno právem objektivním.²³

Dá se říci, že subjektivní právo je určitou realizací práva objektivního.

Pozitivistický přístup podle V. Knappa minimalizuje objekt právní vědy pouze na zkoumání obsahu právních norem, kdy zkoumání vzniku práva ve společnosti a jeho vlivu na ni nevidí jako úkol právní vědy, nýbrž jej přenechává sociologům.²⁴

Vedle právního pozitivismu stojí přístup přirozenoprávní. Jedná se o mnohem starší směr, který pochází již z antického Řecka, kde se zrodil v rámci antické filosofie.²⁵

Přirozenoprávní teorie jde dál než právní pozitivismus, neboť tvrdí, že vedle platného práva, které je výsledkem státní suverénní zákonodárné činnosti, existuje i právo přirozené (lat. *ius naturale*), aniž by jeho vznik či existence byly jakkoliv spjaty se státní mocí. Právní stát přirozené právo uznává a může jej i svými zákonnými prostředky vymáhat, ale netvoří ho, nemůže jej zrušit, ani změnit.

Jedná se o přístup dualistický, kdy jednou složkou je tedy právo vytvořené lidskou činností a druhou složkou je právo přirozené, které *představuje souhrn principů a nezadatelných práv*.²⁶

Přikláním se k názoru, že přirozené právo je vůči pozitivnímu právu v nadřazeném vztahu, neboť je v podstatě právem nedotknutelným. Nelze jej změnit žádnou právní praxí, je neomezitelné, neměnné a zcela nezávislé na státní mocí, což zajišťuje jeho stálou platnost, ať už je politika státní moci jakákoli. I přestože v minulém století v nacistickém Německu pozitivní právo označovalo příslušníky židovské rasy za podřadné a méněcenné, a naopak vyvyšovalo árijskou rasu jako rasu nadřazenou všem ostatním, nijak to nezměnilo fakt, že každý člověk má přirozené právo na život a všechna etnika jsou si rovna. Tato nezadatelná práva byla

²³ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 21. s. ISBN 978-80-7380-023-9.

²⁴ KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 6. s. ISBN 80-7179-028-1.

²⁵ KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 5. s. ISBN 80-7179-028-1.

²⁶ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 22. s. ISBN 978-80-7380-023-9.

sice nacistickými zákony otřesným způsobem porušována, ale tyto zákony nijak neovlivnily existenci, ani platnost práv přirozených.

Pokud ale existuje přirozené právo nezávazně na člověku či společnosti, kde je pak tedy jeho původ? Snahou zodpovědět tuto otázku vzniklo několik přirozenoprávních koncepcí.

Jedna koncepce se přiklání k původu přirozených práv v přírodě, kdy přirozená práva jsou součástí přírodních zákonů, kde vše má svůj řád a přirozená práva jsou tedy člověku vepsaná od narození na základě přírodních principů. Tuto koncepci nazýváme *naturální*.

Racionalistická koncepce se klání k názoru, že přirozené právo pramení z rozumového poznání. A. Gerloch říká, že: „člověk má již samotným rozumem seznatelná vrozená práva, jejichž existence je rozumná a rozumně zdůvodnitelná.“²⁷

Zdroj přirozených práv tedy pramení z rozumového poznání.²⁸

Třetím přístupem k přirozenému právu, je přístup *teologický*. Jak již slovo napovídá, jedná se o koncepci, kde ustanovitelem přirozeného práva je bůh. Termín *teologický* pochází z řečtiny a vznikl spojením slov ‚theos‘ což znamená *bůh* a ‚logos‘ znamená *slovo*. V Bibli se se slovem ‚theos‘ setkáme v Novém zákoně v pasážích hovořících o Bohu. Je však nutné podotknout, že teologie nemusí vždy označovat pouze teologii křesťanskou, ale lze ji použít i v širším slova smyslu, kdy můžeme hovořit o teologii dalších náboženství. Proto se přikláním spíše k definici V. Knappa, kde hovoří o bohu jako o zdroji přirozeného práva a píše jej s malým ‚b‘, čímž, na rozdíl od A. Gerlocha, který uvádí zdrojem Boha s velkým ‚B‘, rozšiřuje teologický přístup k přirozenoprávní teorii na další náboženství a neponechává jej pouze křesťanství.

Avšak je to právě křesťanství, které velmi podrobně odpovídá na otázky původu přirozeného práva. Často, když se řekne Boží zákon, širokou veřejnost napadne ‚desatero přikázání‘, avšak ta jsou zásadní spíše pro judaismus, neboť ‚desatero přikázání‘ bylo součástí *Staré smlouvy*, kterou dle biblické starozákonní knihy

²⁷ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 22. s. ISBN 978-80-7380-023-9.

²⁸ KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 6. s. ISBN 80-7179-028-1.

Exodus (a podruhé pak v knize Deuteronomium) uzavřel Bůh s Izraelským národem poté, co jej vyvedl z otroctví v Egyptě.²⁹

Avšak v křesťanství se mluví o *Nové smlouvě*, kterou Bůh ustanovuje s lidmi ze všech národů země a tato smlouva je zpečetěna obětí Ježíše Krista, který se stal smírcí obětí za lidská provinění vůči Bohu. Napříč *Novým zákonem* (soubor novozákonních biblických knih) se v různých pasážích mluví o Kristově naplnění *staré smlouvy* a spáse, která je skrze smrt Ježíše Krista na kříži z milosti dána nám lidem, kteří v Něho věří a přijímají Ho jako *Pána* a *Spasitele*, již nejsme spaseni na základě dodržování *staré smlouvy*, ale odpuštění hříchů je dáno lidem ze svrchovaného Božího rozhodnutí a pouze na základě víry v Ježíše Krista a z Boží milosti, tudíž si nelze toto odpuštění žádným způsobem ‚vysloužit‘, *aby se nikdo nemohl chlubit*.³⁰

Křesťanská teologie uvádí, že Boží zákon je vepsán do našeho srdce a sám „*Bůh v nás působí, že děláme a činíme co se Jemu líbí*.“³¹

A to je podstata křesťanského pohledu na původ práva, jedná se o *nadpřirozenou* Boží práci v lidech, kdy na základě své vůle Bůh jedná s člověkem podle svého úradku. Křesťanská nauka o etice a morálce bude mluvit o *svědomí*, které Bůh vložil do každého člověka a skrze které nás napomíná a usvědčuje ze zlého jednání, avšak jedinec, který nevěří v Boží existenci a nepřijímá Ježíše Krista, je ponechán napospas *hříchu* (jednání ve vzpouře proti Bohu). Což se projevuje postupným otupováním svědomí a ztrátě rozlišování mezi dobrem a zlem, kdy jedinec stále posouvá hranice ve vnímání správného chování a své jednání si ospravedlňuje. Zároveň je od narození vystaven kultuře, společnosti a jejím zvykům, ve kterých vyrůstá a které jeho rozlišení dobrého a zlého od útlého věku ovlivňují. Křesťanství však argumentuje, že nikdo není zbaven zodpovědnosti za své jednání, nehledě na okolnosti, protože každý je v nitru veden k víře v Boha.

Důvodem proč se podrobněji zabývám ve své práci popisem teologické koncepce přirozenoprávní teorie a konkrétně teologií křesťanskou, je fakt, že ve vývoji kontinentálního i angloamerického právního systému sehrálo křesťanství

²⁹ Bible. *Exodus*. Praha: Česká biblická společnost, 2008, 89-90. s. ISBN 978-80-87287-00-2.

³⁰ Bible. *List Efezským*. Praha: Česká biblická společnost, 2008, 1302. s. ISBN 978-80-87287-00-2.

³¹ Bible. *List Filipským*. Praha: Česká biblická společnost, 2008, 1307. s. ISBN 978-80-87287-00-2.

(vedle římského práva a řecké filosofie) zásadní roli a mnoho základních právních principů z křesťanské tradice vyplývá, proto je zásadní i pro právní etiku, neboť vnímání, posuzování i zkoumání správného a nesprávného, je zcela spjata se společností a faktory, které tuto společnost po staletí formovaly. Touto problematikou se budu zabývat ještě v kapitole *historický vývoj právní etiky* (viz. níže).

Další přirozenoprávní koncepcí je např. koncepce *antropologická*.

Kromě pozitivistické a přirozenoprávní teorie existuje ještě přístup *sociologický*. A tento přístup je pro současné právo nejdůležitější, neboť je v dnešní době nejvíce zastáván.

Sociologický přístup vznikl přibližně ve stejné době jako právní pozitivismus a je charakteristický tím, že kromě vnímání práva jako souhrnu normativních právních pravidel, hledí na právo také jako na společenský jev a zkoumá vztah práva a společnosti a jejich vzájemný vliv.

3.2 Právo, morálka a spravedlnost

Ne vše, co je právní normou, musí být nutně normou morální, a ne vše co právní normy ustanovují musí být vždy nutně vnímáno jako spravedlivé, nebo morální.

Pojďme se zaměřit na první část tohoto výroku. Ne vše, co je právní normou, musí být nutně také normou morální. Oba pojmy (právo i morálka) jsme si již definovali výše. Právo a morálku můžeme chápat jako jednotlivé sféry, které jsou od sebe oddělené, ale zároveň se v některých oblastech prolínají. Pokud vezmeme morální normu, bude se jednat o pravidlo chování, které bude vycházet jak z určitých společenských principů a představ o tom co je správné, tak i z rozhodnutí jedince opravdu se těmito společenskými konvencemi řídit, neboť na rozdíl od norem právních, které nesou jako jeden ze znaků vymahatelnost veřejnou mocí pod hrozbou sankce, morální normy nejsou takto vymahatelné a nikdo nemůže nikoho nutit chovat se určitým způsobem, pokud ho k tomu zákon výslovně nezmocňuje. Jinak řečeno povinnosti mohou vznikat jedině na základě zákona a lze je vymáhat pouze zákonem daným způsobem, ať už se jedná o povinnost konat, či něco strpět, nebo povinnost nějakého jednání se zdržet (výjimkou jsou jen ty normy, které jsou zároveň morální i právní).

Právními normami chápeme obecně závazná pravidla, která vznikla na základě normotvorného procesu státní zákonodárné moci (či ratifikací mezinárodních

smluv), adresátům těchto norem může být udělena sankce, pokud dojde k jejich porušení.

Jak již bylo řečeno právo a morálka se v některých situacích prolínají a tedy se normy právní i morální stávají totožnými. V tomto smyslu můžeme právo téměř chápat jako určitou podmnožinu morálky, kdy některé morální normy byly pro společnost tak zásadní, že je formulovala v rámci právního státu jako sbírku zákonů a dala státu pravomoc vymáhat poslušnost na jednotlivcích. Právo ve vztahu k morálce pak může být chápáno jako určité minimum morálky.³²

A zároveň platí, že ne všechny právní normy musí být zároveň také morální, naopak může platit zákon, který bude zcela nemorální.

Co se týče vztahu mezi právem a spravedlností, jedná se o problematiku velmi složitou. Už samotná definice a vysvětlení pojmu spravedlnost by mohla vydat na několik knih, neboť se jedná o termín, který zasahuje do mnoha oblastí a zahrnuje rozmanitou množinu významů.

Zatímco mrav a morálka regulují jednání z hlediska jednající osoby, lze se na ně dívat i pohledem nezúčastněného „třetího“ a právě v tu chvíli se objevuje důležitý pojem spravedlnosti.³³

Spravedlnost obecně lze definovat jako stav věcí, které jsou v souladu s všeobecnými pravidly dobra, nebo jej lze vysvětlit negativním způsobem jako opak křivdy. V dnešní době je spravedlnost nejvíce spojována s právem jako takovým, kdy účelem práva je prosazování spravedlnosti ve společnosti. Právo má působit jako garant spravedlnosti a právníci jako její reprezentanti. Snaha dosáhnout spravedlnosti a hájit ji, by měla být nejvyšším cílem právní praxe, i proto je kladen velký důraz na právní etiku v rámci výkonu právnických profesí, neboť nic nepodrývá hodnotu práva více než když sám právník, který má při prosazování spravedlnosti jít veřejnosti příkladem, právo a spravedlnost hájit a mít v hluboké úctě, ale jedná opačným způsobem, pak reputaci práva svým chováním pošpiňuje a spravedlnost svým jednáním znevažuje a popírá. I proto se státy potýkají s nedůvěrou veřejnosti vůči právním institucím a účelu práva obecně, o tom však níže.

³² GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 288. s. ISBN 978-80-7380-023-9.

³³ SOKOL, J. *Etika a život*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, 83. s. ISBN 978-80-7429-063-3.

Ale i přes tuto velmi úzkou svázanost spravedlnosti a práva je nutné vidět spravedlnost ve větší šíři, neboť pojem práva nejen převyšuje, ale i předchází. Komentář k římským Digestům říká, že „právo (latinsky *jus*) pochází od spravedlnosti (*justitia*) jako své matky, spravedlnost tedy byla dřív než právo“.³⁴

Kniha *Etika a život* uvádí, že „*tak jako je představa spravedlnosti jakýmsi podložím, z něhož právo vyrůstá, tak je pro ně také normou, která je vždy poměřuje.*“³⁵

Což znamená, že při tvorbě právních norem zákonodárce vychází z obecného názoru na to, co je spravedlivé a právní normy podle těchto představ formuluje a zároveň zkoumá, zda již platné právní normy jsou svým obsahem spravedlivé. Pořád však musíme mít na paměti, že tyto názory spravedlnosti nemohou vycházet pouze z abstraktních subjektivních představ o tom co je spravedlivé, neboť pak je možné za spravedlivé považovat cokoli co se mě jako jedinci takto jeví. Proto existuje určitý konsensus shrnující základní principy spravedlnosti, na nichž se společnost shoduje obecně, které nelze překračovat a v rámci právního státu musí být vždy respektovány. Jsou to často materiální ohniska ústav, jež shrnují nezadatelné a nezrušitelné právní principy, kdy v demokratických státech je dokonce občanům zaručené právo odporu, pro případ, že by kdokoli do těchto opěrných sloupů demokratické společnosti zasahoval.

*„Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.“*³⁶

Avšak je nutné vnímat spravedlnost jako vícevýznamový pojem, a ne pouze ve vztahu k právu, ale i dalších sférách, proto shrnu alespoň základní přístupy, které při snaze definovat spravedlnost vznikly.

Jedna ze základních definic spravedlnosti pochází z antického Řecka, jejímž autorem je Aristoteles.

Aristoteles dělil spravedlnost na dvě sféry vlivu, spravedlnost *retributivní* a spravedlnost *distributivní*, toto dělení se nachází v jeho slavném díle *Etika*

³⁴ SOKOL, J. *Etika a život*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, 83. s. ISBN 978-80-7429-063-3.

³⁵ SOKOL, J. *Etika a život*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, 84. s. ISBN 978-80-7429-063-3.

³⁶ PEZL, T., PEZL, M. *Dokumenty ke studiu ústavního práva*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 16. s. ISBN 978-80-7380-099-4.

Nikomachova, kde Aristoteles mluví o spravedlnosti jako o nejdůležitější ctnosti ze všech, neboť se vztahuje k druhému a nazývá se také ‚dobrem pro druhé‘.³⁷

3.2.1 Retributivní spravedlnost

Tento druh spravedlnosti je založen na principu náhrady. Předpokládá již vzniklou škodu, kterou je zapotřebí napravit. Jedná se o nejstarší princip spravedlnosti, který jde s člověkem od nepaměti. Lze jej vyjádřit také slavným *oko za oko, zub za zub*. Tudiž kde vzniká újma, tam musí být nutně provedena náhrada za škodu, jež byla způsobena, aby byla opět nastolena rovnováha mezi stranami sporu. J. Sokol popisuje činnost retributivní spravedlnosti, jako hodnocení vztahu mezi dvěma stranami, který má být vyrovnaný, ale jakmile dojde k jeho narušení, má být rovnováha mezi stranami opět obnovena, a to například vymáháním nesplněného závazku, odměnou nebo trestem.³⁸

Retributivní spravedlnost nepůsobí však pouze v rámci způsobení škody jednou stranou druhé, ale zahrnuje i smluvní oblast práva, kdy např. za koupené zboží náleží adekvátní cena apod.

Skvěle vystihuje význam retributivní spravedlnosti její vyobrazení, kdy je vyobrazena jako žena se zastřeným pohledem, s vahami v jedné ruce a mečem v ruce druhé. Její zastřený pohled značí její nezájatost, kdy všichni jsou si před spravedlností rovni a nemají být na základě žádné skutečnosti zvýhodněni, ani poškozeni. Váhy pak představují onu snahu nalézt a uchovávat balanc – rovnováhu ve vztazích v rámci společnosti. Ale spravedlnost, která by nenesla moc a nedisponovala by donucujícími prostředky, by byla ve svých snahách naprosto bezmocná, proto v druhé ruce nese meč, jenž představuje onu suverénní a svrchovanou moc, díky které nevládne ve společnosti anarchie a právo silnějšího.

Metafora meče, coby spravedlivé moci je vyjádřen i v biblické novozákonní knize List Římanům, který píše apoštol Pavel církvi v Římě, kdy mluví o tom, že světským vládcům byla dána moc Božím rozhodnutím, a proto je dobré se této vládní moci podřizovat. Vládní moc je zde přirovnána k Božimu služebníku, který

³⁷ ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. Přeložil Antonín Kříž. 4. vyd. Praha: Rezek, 2013. 1134b5. zlom. ISBN 978-80-86207-35-3.

³⁸ SOKOL, J. *Etika a život*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, 85. s. ISBN 978-80-7429-063-3.

nese meč a pokud jedná někdo špatně, má proč se bát, neboť nenese tento meč nadarmo, je vykonavatelem trestu nad tím, kdo činí zlo.³⁹

Retributivní spravedlnost tedy „*spočívá v udržování rovnovážného stavu a v jeho obnovení, byl-li narušen, v odčinění vzniklé nespravedlnosti.*“⁴⁰

3.2.2 Distributivní spravedlnost

A. Gerloch shrnuje distributivní spravedlnost jako spravedlnost rozdělovací, jejíž základním znakem je rozdělování určitých statků podle stejného měřítka.⁴¹

Většina autorů, kteří se zabývali tématem spravedlnosti se shodují, že distributivní spravedlnost je rozhodně složitější, a to z toho důvodu, že ne vždy dát všem stejně je spravedlivé. Často se uvádí jako příklad rozdělování tabulky čokolády dětem, kdy každé dítě dostane stejný díl bez rozdílu a je to zcela spravedlivé, v porovnání s příkladem vybírání daní, či vyplácení mzdy, je spravedlivé, aby všichni platili stejné daně, bohatší členové společnosti stejně jako ti chudší, nebo je spravedlivější daň *progresivní*, která roste s růstem příjmů daňového poplatníka? A měli by všichni dostávat stejně vysoký plat, nehledě na obsah práce, ani její náročnost, bylo by spravedlivé, kdyby práce lékaře a práce recepčního byla finančně ohodnocena stejně? A zároveň pokud tedy je spravedlivé, aby některé pracovní činnosti byly finančně zvýhodněny oproti jiným, jaká kritéria by byla spravedlivá pro určení těchto hranic? Jsou to složité otázky, neboť každý má za to, že si zaslouží to nejlepší, většinou všichni spíše rádi dostávají, než dávají.

J. Sokol shrnuje Aristotelovu odpověď na tyto otázky následovně: „*Nejjednodušší řešení, které Aristotelés označuje jako aritmetickou rovnost, bývá sice v praxi také nejčastější, zřejmě s ní však není možné vystačit. Jednotná mzda zaměstnance jistě nemotivuje a stará ‚daň z hlavy‘ zatěžovala chudé nesrovnatelně víc než bohaté. Chyba je patrně v tom, že všechny považuje za stejné a rozděluje ‚kus jako kus‘. Aristotelés proto zavádí ještě ‚geometrickou rovnost‘, která má brát ohled na zásluhu: lepší řemeslník si zaslouží větší odměnu, kdežto bohatší občan má lepší přístup k úřadům a větší prospěch z bezpečí obce, má proto také platit větší daně.*“

³⁹ Bible. *List Římanům*. Praha: Česká biblická společnost, 2008, 1270. s. ISBN 978-80-87287-00-2.

⁴⁰ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 285. s. ISBN 978-80-7380-023-9.

⁴¹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 285. s. ISBN 978-80-7380-023-9.

*To se dnes také bez výjimky dělá, u daní se však diskutuje, zda má být také procento zdanění pro všechny stejné, nebo progresivní čili rostoucí s příjmy. Geometrickou rovnost lze ale pochopit i obráceně: jako potřebu či povinnost vyrovnávat různá znevýhodnění a handicapy.*⁴²

Tyto principy zcela úzce souvisejí se sociální solidaritou, která dnes ve společnosti funguje, ale v té formě, jak ji známe rozhodně nefunguje příliš dlouho, naopak se jedná o výdobytek moderní doby, který se začal více rozvíjet až v posledních několika staletích, do té doby se o potřeby sociálně znevýhodněných lidí starala buď církve, nebo dobrovolné charitativní spolky. K zařazení sociální ochrany a podpory znevýhodněných jedinců (ať už jde o znevýhodnění zdravotní, finanční, věkové, či jiné) do sociální politiky státu došlo velmi nedávno a jedná se o fenomén posledních dvou století. Sociální solidarita jako vzájemná pomoc a podpora ve společnosti, kterou řídí státní moc, se stala účinným prostředkem k prosazování sociální spravedlnosti ve společnosti a bohužel bývá v současnosti velmi zneužívána jako nástroj politických stran a jiných politicky aktivních osob k získávání voličů na základě prázdných příslibů v rámci volebních kampaní. Zároveň se ukazuje, že vyvážit péči státu o své občany tak, aby se všem jevila spravedlivá zkrátka není v silách žádné státní moci, neboť prostředky jsou omezené a potřebných stále přibývá.

Římský právník Ulpianus vymezil spravedlnost třemi principy: „*Poctivě žít, nikomu neškodit, každému dávat, co mu patří.*“⁴³

Pro vztah práva a spravedlnosti je také nezbytné uvést spravedlnost procesní, kdy činnost soudů má vykazovat kontinuitu a shodu v rozhodování podobných právních otázek. Má to být zárukou právní jistoty veřejnosti, že v rámci soudnictví budou obdobné případy posuzovány obdobným způsobem a soudy nižší budou respektovat činnost soudů vyšších, pokud zajištění spravedlnosti nebude vyžadovat opak.

3.3 Definice právní etiky

Stejně jako si obecná etika klade za cíl nalézt a definovat co je správným chováním, jenž prospívá jedinci i společnosti a vytvořit na základě daného nálezu obecné

⁴² SOKOL, J. *Etika a život*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, 86. s. ISBN 978-80-7429-063-3.

⁴³ SOKOL, J. *Moc, peníze a právo: esej o společnosti a jejích institucích*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2015. 233. s. ISBN 978-80-7429-638-3.

principy ‚dobra‘, právní etika je již aplikací těchto principů v konkrétním oboru, a to oboru právo.

Právní etika je souborem normativních pravidel, jež jsou naprosto propojeny s výkonem *právní profese*.

Výkon právní profese můžeme označit jako právní praxi, což je termín, který označuje „*činnost právníků a popř. i jiných osob (např. úředníků, kteří nejsou právníky) spočívající v aplikaci, resp. v profesionálním používání práva.*“⁴⁴

V. Knapp právní praxi staví do protikladu s právní vědou, kdy, zatímco právní praxí rozumí praktický výkon práva a naplňování účelu právní vědy, právní vědu označuje jako činnost *poznávací*, tedy činnost spíše teoretickou. Zároveň však ukazuje i na úzký vztah mezi nimi, kdy jedna druhou vzájemně doplňuje tím, že právní věda dodává právní praxi poznatky a právní praxe přináší do právní vědy zkušenosti z praktického života a podněty, které z nich plynou.⁴⁵

Výkon právní praxe je podmíněn několika nároky na osobu, jež má zájem některou z právnických profesí dělat. Mezi tyto nároky patří např. vysokoškolské magisterské vzdělání v oboru právo, dosažení určitého věku apod. Všechny tyto podmínky vždy vyplývají ze zákona.

Právnických profesí je vícero, avšak ve své diplomové práci se zaměřím zejména na soudce a advokáty a notáře.

Jak již bylo zmíněno, právní etika obsahuje soubor norem, které upravují postup při vykonávání právní praxe a stanovují způsob, jakým je právník povinen se ve své činnosti řídit. Velmi zajímavé je, že tato pravidla mnohdy neukládají povinnosti pouze pro přímý výkon dané právní pozice, ale zasahují i do soukromého života právníků, kdy mají vysoké nároky na jejich vystupování coby soukromé osoby v osobním životě.

Tyto vysoké nároky jsou zcela nezbytné a je zapotřebí, aby byly takto vysoké. Jak již bylo zmíněno výše, právník vystupuje jako reprezentant práva nejen při výkonu své profese, ale i v soukromém životě. Stejně jako lékař nebude váhat a pomůže nemocnému nehledě na to, zda je v danou chvíli v práci či nikoli, nebo policista zpacifikuje zloděje, stane-li se v ‚civilu‘ svědkem vloupání, tak i právník je

⁴⁴ KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 9. s. ISBN 80-7179-028-1.

⁴⁵ KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 10. s. ISBN 80-7179-028-1.

zodpovědný za prosazování spravedlnosti, a to především svým vlastním příkladem na prvním místě. Právo by nikdy nebylo v úctě, pokud by ho na prvním místě nerespektovali právě ti, jež mají společenské poslání jej vykonávat. Úroveň práva v dané době půjde vždy ruku v ruce s úrovní právníků té doby. Pokud není právo aplikováno v praxi, je pouhou mrtvou literou, je-li aplikováno vypočítavě a prospěchářsky, stává se z něj nástroj zločinu, je-li však právo vykonáváno moudře, spravedlivě a nesobecky, pak takové právo vzkvétá a přináší dobré ovoce společnosti, v níž takto pracuje. Tuto větu lze však posunout i do této roviny: pokud právníci neaplikují právo v praxi, takové právo nemá účel ani smysl, využívají-li ho vypočítavě a ve svůj prospěch, stává se smrtící zbraní v rukou zločinců, avšak vykonávají-li právníci svou úlohu moudře, čestně a spravedlivě, nehledíc na své soukromé zájmy, plní právo svou úlohu a dochází naplnění své podstaty, jež je působit a prosazovat dobro vždy a za všech okolností.

Aby nebyla podrývána autorita právnických profesí, je zapotřebí, aby právníci jednali čestně a úctyhodně i ve svých osobních životech, aby neplatilo, že zatímco „*káže chléb, sami pijí víno*“ a jsou tím pádem pokrytci.

Avšak právní etika jako taková si neklade za cíl učit právníky slušnému chování, nýbrž zahrnuje konkrétní specifické normy, které jsou obsaženy v právnických etických kodexech a koexistují spolu se zákonnou úpravou, jež některé z těchto specifických norem formálně zakotvuje v právních předpisech. Obsah těchto pravidel lze rozdělit na vnější a vnitřní podle směru působení. Vnitřní normy budou působit uvnitř právní praxe a budou ošetřovat otázky vnitřního uspořádání jednotlivých právnických stavů, vztahy v rámci nich, jejich fungování v rámci struktury dané profese. Naopak normy vnější budou směřovat ke vnějším vztahům právníků vůči veřejnosti, dalším právnickým profesím, veřejné moci apod.

Díky tomu jsou mnohé základní zásady právní etiky totožné s právními normami zakotvenými v zákonech. Patří mezi ně např. zásada nestrannosti při rozhodování, rovné nakládání se spornými stranami, neslučitelnost některých právnických povolání s jinými apod.⁴⁶

Právnickým etickým kodexem se rozumí stavovský předpis, který obsahuje etická závazná pravidla pro výkon jedné z právnických profesí. Mezi tyto kodexy patří: Etický kodex státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství, Etický kodex

⁴⁶ KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 10. s. ISBN 80-7179-028-1.

advokáta, Etické zásady chování soudce, Pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže soudních exekutorů atd.

Mezi zákonnou úpravu patří např. Zákon č. 358/1992 o notářích a jejich činnosti, Zákon č. 85/1996 Sb. o advokacii, Zákon č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích, Zákon č. 120/2001 Sb. o soudních exekutorech a exekuční činnosti apod.

Nutné je rozlišovat také mezi etickými kodexy, které obsahují závazné normy a těmi, které obsahují soubor doporučení, ale nejsou závazné, ani nepodléhají kárné odpovědnosti a mezi adresáty nejsou příliš známé. Takovým etickým kodexem jsou např. Etické zásady chování soudce schválené Soudcovskou unií zmíněné výše, oproti tomu Etický kodex advokáta je souborem pravidel pro řádný výkon profese a podléhá kárné odpovědnosti.⁴⁷

⁴⁷ odborný článek *Profesní etika právníků v praxi*, poznámky z meziprofesionálního diskusního fóra. projekt Dlouhodobé partnerství výzkumu, praxe a výuky práva (reg.č. CZ.1.07/2.4.00/17.0044). uspořádaly dne 25. března 2014 společně Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně a Pro bono aliance

4 Historický vývoj právní etiky

Pokud budeme zkoumat dějiny právní etiky ve smyslu dějin moderních etických právnických kodexů, bude to historie poměrně krátká, neboť tyto vznikaly převážně v druhé polovině dvacátého století.

Avšak v obecnější rovině právní etiky lze jít až k počátkům práva obecně, tedy k obyčejům a naučením, které mají kořeny již ve starověkých dějinách civilizace.

V. Formánková a S. Balík ve svém odborném článku *Hypertrofie etických kodexů pro právnícká povolání* uvádějí, že: „Ve starověku i středověku, a to nejen v Orientu, vznikala namísto etických kodexů naučení, resp. eticko-výchovné spisy, jejichž autory byly obvykle významné osobnosti dobového politického života.“⁴⁸

Politický a právní svět byl v minulosti do značné míry propojen, lze říci, že v dobách starověku se politika a právo prolínalo natolik, že se jednalo o totéž. Na úplném počátku prvotních civilizací a rodových pospolitostí začalo vznikat právo zvykové, které spočívalo v ústním předávání určitých společenských zvyklostí a pravidel chování, kterým dnes říkáme obyčej.

Právní obyčej je charakteristický svým spontánním vznikem, dlouhodobou tradicí a obecným přijímáním daného pravidla chování veřejností a státem (či státy), není tvořen cílevědomě, vzniká na základě opakované činnosti, která pak vytváří tradici, zvyk, jenž je obecně uznáván za správné řešení určité společenské situace.⁴⁹

Až do vzniku písma bylo obyčejové právo předáváno ústní tradicí, ale právě vznik písma se stal pro právo přelomovým, neboť se začaly vytvářet sbírky a do té doby nepsané normy začaly mít charakter formálních psaných pramenů práva. S postupem času už se nezapisovalo pouze existující právo zvykové, ale začal se utvářet určitý zákonodárný proces, díky kterému vedle obyčejového práva vznikalo i právo normativní.

Dále se právo vyvíjelo až do dnešní podoby, kdy se v rámci vývoje rozdělilo na dva hlavní právní systémy, systém kontinentální, který stojí na psaných právních kodexech, ve kterých shledává v podstatě hlavní a téměř jediný závazný pramen práva, a systém angloamerický, který stojí na precedenčním právu, jež je

⁴⁸ JERMANOVÁ, H., MASOPUST, Z. (eds) *Metamorfózy práva ve střední Evropě*. Praha: Ústav státu a práva, 2008. 43. s. ISBN 978-80-904024-6-1.

⁴⁹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 80. s. ISBN 978-80-7380-023-9.

uplatňováno vedle zákonů a právních předpisů, vznikl na základě *common law* (obecné právo) a *equity* (soustava jurisprudence).

Historický vývoj právní etiky je spíše historickým vývojem práva jako takového, neboť, jak již bylo zmíněno, eticko-právních kodexy, tak jak je známe dnes, začaly vznikat až ve 20. století.

Proto projdeme postupně jednotlivé historické éry a zaměříme se na ty nejpodstatnější vlivy každé z nich, které působily na vývoj práva a právního myšlení v Evropě obecně.

4.1 Starověk

Je dobré zmínit, že určité záznamy pravidel chování úředníků, právníků, vládců a státního aparátu vůbec, se nám dochovaly již ze starověku. Mezi tyto patří např. *Maximy vezíra Ptahhotepa*, *Kautilji Arthašastra* či *Učebnice světských záležitostí*, nebo např. *spis seldžuckého vezíra Nizám-Mulmulka*.⁵⁰

4.1.1 Staroegyptská moudrost

Jako konkrétní příklad bych ráda uvedla několik naučení z *Maximy vezíra Ptahhotepa*. Velký důraz klade vezír na vzdělanost a vědění úředníka.

„Nikdo se přece nenarodil učený! Nespoléhej se na to, že jsi znalec.“⁵¹

Nikdo si nemá myslet, že je již dostatečně vzdělán, ale má dbát na to, aby stále prohluboval své poznání a moudrost, které se již naučil, má jej uplatňovat v životě k užitku svému i jeho okolí.

„Snaž se, aby každý tvůj čin byl tak dokonalý, až v tvém jednání nebude stopy po bezpráví. Nevzbuzuj v lidech hrůzu. Střeš se touhy po zisku. Přežívá jen ten, jehož cesty jsou přímé. Je přikázáno zamezit pomluvám.“⁵²

Ptahhotep klade velký důraz i na úředníkovu smysl pro spravedlnost. Má se starat o to, aby se pod jeho řízením nedělo bezpráví, má v lidech vzbuzovat úctu, ale ne strach a hrůzu. Nemá být zistný. Jeho cesty mají být přímé, zde se jedná o

⁵⁰ JERMANOVÁ, H., MASOPUST, Z. (eds) *Metamorfózy práva ve střední Evropě*. Praha: Ústav státu a práva, 2008. 43. s. ISBN 978-80-904024-6-1.

⁵¹ VACHALA, B. *Moudrost starého Egypta*. 1. vyd. Praha: Knižní podnikatelský klub, 1992, 10. s. ISBN 80-85267-28-4

⁵² VACHALA, B. *Moudrost starého Egypta*. 1. vyd. Praha: Knižní podnikatelský klub, 1992, 13. s. ISBN 80-85267-28-4

přirovnání, které značí upřímnost a čestnost v jednání. Správný úředník nemá dát na pomluvy druhých, natož je sám šířit.

„*Vždy ochraňuj nestrannost práva. Když mluvíš, nebud' vůči nikomu zaujatý.*“⁵³

Tento poslední ze zmíněných principů je uplatňován i v současném právu, kdy nestrannost a nezaujatost (např. soudce) jsou základními právními principy napříč mnoha právními odvětvími.

Při studiu této staroegyptské moudrosti můžeme žasnout, jak aktuální tyto rady jsou i v dnešní době a troufám si tvrdit, že aktuální budou i nadále, neboť v některých směrech zůstává lidstvo stále stejné.

4.1.2 Judaismus

Zatímco většina odborné literatury začíná při popisu historického vývoje etiky v období antickém, mám za to, že pro správné pochopení vývoje jak etiky obecné, tak etiky právní, je zapotřebí jít i do vzdálenější historie, konkrétně k počátkům judaismu, neboť je to právě judaismus, ze kterého, kromě jiných náboženství, vyšlo křesťanství, jenž bylo a je zcela zásadním elementem kulturního, právního, etického i historického vývoje v Evropě, a tedy i v České republice.

Judaismus je jedním z nejstarších světových náboženských směrů, jedná se o náboženství Izraelského národa, které má počátky u biblické postavy Abrahama (též Abrama), jenž je považován za praotce celé židovské linie, která začíná u něj a pokračuje přes jeho syna Izáka, k Jákobovi (zvanému též Izrael), jehož dvanáct synů bylo zakladateli dvanácti židovských kmenů.⁵⁴

Počátky judaismu jsou popsány v prvních dvou knihách židovské Tóry (řecky Pentateuch), Genesis a Exodus, jenž jsou často známé také jako První a Druhá kniha Mojžíšova. Jedná se o první dvě knihy Bible, která je výchozím textem pro křesťanství.

Judaismus je monoteistickým náboženstvím, tedy náboženstvím, které vyznává víru v jednoho (jediného) Boha, věčného a dokonalého, který svrchovaně vládne nad veškerým stvořením, není zhmotněn v těle a je svatý, což vyjadřuje naprostou čistotu a oddělenost od veškerého zla.

⁵³ VACHALA, B. *Moudrost starého Egypta*. 1. vyd. Praha: Knižní podnikatelský klub, 1992, 16. s. ISBN 80-85267-28-4

⁵⁴ Bible. *Genesis*. Praha: Česká biblická společnost, 2008, 56. s. ISBN 978-80-87287-00-2.

V Exodu je zapsán příběh o Mojžíšovi, který je poslán Bohem, aby vyvedl židovský národ z otroctví v Egyptě a při následném putování pouští je Mojžíšovi dán Boží zákon, který je závazný pro celý židovský národ napříč generacemi a Bůh se v něm zavazuje slibem, že pokud bude židovský národ poslouchat a dodržovat Boží přikázání, On jim bude žehnat, nebudou-li však věrní Jeho nařízením, bude je trestat a všemožně potírat.

Tento Zákon (v křesťanství označován jako Stará smlouva) obsahuje legendárně známé desatero přikázání, ale to není vše, dále je rozveden do všech oblastí každodenního života, od pokynů upravujících stravu až k náboženským rituálům a fungování židovské společnosti.

Z etického hlediska můžeme vidět, že rozpoznání toho, co je správné a co špatné, pramení z poznání a víry v Boha a zjeveného Božího zákona, neboť právě tam je člověku odhaleno, co je v Božích očích zlé a co dobré.

Motivací pak pro rozhodnutí chovat se správných způsobem je v judaismu zaslíbené požehnaní, což znamená slib dobrého a naplněného života a posmrtné blaženosti u Boha a zároveň negativní motivací strach z Božího trestu, tedy strach z utrpení, které na sebe přivolá, bude-li se Božímu řádu vzpírat.

Tento princip rozpoznání dobrého a zlého budeme sledovat i u křesťanského pojetí etiky, motivace správného jednání však bude v křesťanském životě jiná než v judaismu (více viz. níže).

4.1.3 Antická řecká filosofie

Řecká filosofie je většinou řazena do tří základních období. V období předsókratovském (od 6. do 5. stol. př. Kr.), které bývá označované také jako *kosmologické*, hledali myslitelé odpověď na otázky vzniku a původu vesmíru. Základní otázkou bylo, co je svět. Dalším obdobím je období sókratovské, jinak etické, či antropocentrické (od 5. do 3. stol. př. Kr.), kdy se pozornost filosofů obrátila k člověku a hledali odpověď na otázky ohledně lidské podstaty, co je člověk, jeho duše a život. V tomto období se mluví o *rozkvětu* řecké filosofie a jak politické, tak právní myšlení zde zažívá velký rozmach.⁵⁵

⁵⁵ KRSKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 32. s. ISBN 80-86432-24-6.

A proto se na něj zaměřím podrobněji. Nejznámějšími filosofy tohoto období jsou Sókrates, Platón a Aristoteles.

4.1.3.1 Sókrates

Působení Sókrata se datuje do let 469-399 před Kristem, kdy vystupoval jako velký zastánce mravnosti a etiky ve společnosti. Své úsilí investoval do učení o tom, jak má člověk žít, nezajímal se o otázky zaměřené na zkoumání přírody. Zaměřoval se na hledání řešení etických a politických problémů tehdejší společnosti, kdy tvrdil.⁵⁶

Sókrates věřil v posmrtný život a čas tady na zemi vnímal pouze jako přechodný. Tvrdil, že jedinec se během života tady na zemi postupně upamatovává na ony *platné ideje*. Zároveň v něm působí jakýsi vnitřní hlas, *daimonion*, který mu sděluje, co je v něm božské podstaty a co má činit, aby o tuto výsadu nepřišel.⁵⁷

Původ etických zásad byl podle Sókrata zcela nezávislý na vůli těch, kteří vytvářejí společenské normy. Etické zásady podle něj vyplývaly z povahy věcí, které jsou absolutní, nadčasové, trvalé a všeobecné. Zdroj zla vidí v neznalosti a nepochopení ctnosti, kdy za ctnosti považuje např. spravedlnost, odvahu, zdrženlivost apod.⁵⁸

Velmi významným bylo jeho přesvědčení, že *dodrží-li občané zákony, jsou státy nejsilnější a nejšťastnější*, nespravedlivé zákony neexistují, pouze nespravedliví lidé, kteří svou nedokonalostí působí druhým křivdu. Naopak zákony představují obranu před tyranskou svévolí a společností bez pravidel (anarchií).⁵⁹

Sókratovo myšlenky se dochovaly pouze skrze záznamy v dílech jeho žáků, z nichž jedním byl i Platón.

4.1.3.2 Platón

Platón (asi 424–346 př. Kr.) se stal žákem Sókrata v době kdy mu bylo dvacet let, pocházel z aristokratické rodiny, díky čemuž se mu dostalo výborného vzdělání v oborech filosofie a múzického vzdělání. Jeho život byl předurčen k politické dráze a svůj život politice opravdu zasvětil, a to tím, že se snažil tehdejší politické fungování reformovat. Nesouhlasil totiž s tehdejší oligarchií nejbohatších jedinců ve společnosti a došel k závěru, že se buď může uchýlit do ústraní, nebo se pokusí

⁵⁶ KRŠKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 33. s. ISBN 80-86432-24-6.

⁵⁷ KRŠKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 44. s. ISBN 80-86432-24-6.

⁵⁸ KRŠKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 45. s. ISBN 80-86432-24-6.

⁵⁹ KRŠKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 45. s. ISBN 80-86432-24-6.

prosadit reformu. Zažil mnoho neúspěchu, avšak filosofická škola Akadémie byla centrem filosofie ještě 900 let po jeho smrti.⁶⁰

V Platónovo pojednáních často vystupuje Sókrates jako protistrana dialogu, jenž s ním Platón vede. Základními myšlenkami těchto pojednání jsou přemítání o různých pojetích spravedlnosti, kdy dochází k závěru, že je rozumné držet žádosti pod kontrolou prostřednictvím vůle, jen tehdy totiž může být nastolena spravedlnost jak v člověku, tak ve státě. Zdrojem veškerých hodnot je pro Platóna *idea dobra*, pokud člověk dojde pochopení této ideje, je kvalifikovaným stát se vládcem, kdy *idea dobra* je *absolutní pravdou*, podle které má vše posuzovat.⁶¹

Thompson Platónův závěr o myšlence spravedlnosti shrnuje takto: „*Být spravedlivý (nechat život řídit rozumem) je lepší než být nespravedlivý, protože bez rozumu vede usilování o uspokojení žádostí nutně k frustraci.*“⁶²

4.1.3.3 *Aristoteles*

Nejspíš nejznámějším studentem Akadémie je proslulý Aristoteles (384-322 př. Kr.). Do povědomí široké veřejnosti se zapsal, kromě svého obrovského vědeckého přínosu, jako vychovatel Alexandra Velikého a zakladatel školy v Lykeios, jež dostala označení peripatetická (od slova *peripatein*, což znamená ‚procházet se‘) podle sloupořadí, kde se v rámci výuky žáci procházeli.⁶³

Krsková shrnuje základní Aristotelovi myšlenku takto: „*Stát Aristotelés chápe jako společenství navzájem si rovných lidí za účelem dosažení blaženého života, jako nejvyšší formu konkrétně-historického bytí.*“⁶⁴

Je nutné nezapomínat na společenské uspořádání tehdejší společnosti, jež byla diferencovaná a ekonomicky stála na práci otroků. *Otroctví* v té době bylo naprosto běžnou součástí tehdejší civilizace a Aristoteles jej ve svém díle neodmítá, nýbrž s ním pracuje jako s faktem a zcela běžnou záležitostí. Nesmíme si tudíž pojem *rovnost* u Aristotela vykládat jako *rovnost společenskou*, nýbrž se jedná o rovný přístup k možnosti dosáhnout blaženého života a člověk této blaženosti může

⁶⁰ KRŠKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 48. s. ISBN 80-86432-24-6.

⁶¹ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 62. s. ISBN 80-7178-806-6.

⁶² THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 62. s. ISBN 80-7178-806-6.

⁶³ KRŠKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 62. s. ISBN 80-86432-24-6.

⁶⁴ KRŠKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 62. s. ISBN 80-86432-24-6.

dosáhnout, pokud bude zastávat úlohu, jež mu byla svěřena. Pán i otrok mají společnými silami usilovat o onu blaženost.

„Spravedlivý stát umožňuje dobrý, tedy ctnostný občanský život, je v něm souhra mezi občanskou a mravní ctností.“⁶⁵

Aristoteles rozlišuje mezi ctností občanskou – společenskou a mravní a ukazuje na fakt, že tyto dvě ctnosti nemusí být vždy v souladu jedna s druhou. Tento výrok si lze přiblížit skrze příklad, kdy *mravní ctností* je nepoškozovat cizí majetek, avšak tato ctnost už nemusí být občanskou ctností, kdy nějaký jedinec nemusí vnímat např. odcizení cizí věci jako činění škody druhému, neboť ví, že onen majitel má ještě několik dalších totožných věcí, proto tuto jednu nebude postrádat, a právě v tu chvíli přichází role státu, který má prosazovat spravedlnost a má skrze své donucovací prostředky zajišťovat určitý standard *dobrého občanského života* svým obyvatelům a zároveň poskytovat určitou právní jistotu, kdy jedná na základě spravedlivých morálních principů.

„Dobrý stát je řízen ve společném zájmu, nikoli ku prospěchu jednotlivců nebo skupin.“⁶⁶

Cílem vlády je vždy veřejný prospěch, dbá na prosazování všeobecné blaženosti, neupřednostňuje žádnou skupinu ani jednotlivce na úkor druhých. Musí vždy hledat kompromis, určitou střední cestu, tak aby byl zajištěn spokojený život všem obyvatelům. Zda existuje pozemská vláda, která by této roli byla skutečně schopna dostát, je otázkou, jenž nebyla dodnes zodpovězena.

„Obecnost, abstraktnost a stabilita zákona brání zohlednit všechny specifické rysy jedinečného případu. Slušnost má být jakousi generální klauzulí, která umožňuje korigovat nadměrnou tvrdost zákona.“⁶⁷

Tato myšlenka se ukázala býti myšlenkou nadčasovou, kdy *„s pojmem slušnosti jako s pravidlem správného zacházení s platným právem se už právní myšlení nerozloučilo.“⁶⁸*

⁶⁵ KRŠKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 63. s. ISBN 80-86432-24-6.

⁶⁶ KRŠKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 63. s. ISBN 80-86432-24-6.

⁶⁷ KRŠKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 72. s. ISBN 80-86432-24-6.

⁶⁸ tamtéž

Aristoteles si uvědomoval, že zákon je mnohdy neflexibilní a neohebný, tudíž v některých situacích nemusí být dostatečný pro prosazení spravedlnosti, mělo by být tedy doplňováno etickými pravidly, která budou založena na základních morálních principech a slušnosti, které lze shrnout slovy snad nejstaršího a nejuniverzálnějšího principu veškerého mezilidského soužití jednat s lidmi tak, jak chceme, aby oni jednali s námi.

Třetím obdobím antické řecké filosofie je *období posókratovské* (3. stol. př. Kr. až 6. stol. n. l.). O tomto období se hovoří jako o době hospodářského a politického úpadku řeckého národa. V důsledku obrovského impéria vytvořeného dobytelskými úspěchy Alexandera Velikého, se Řecko stalo jakousi okrajovou provincií, kde ztráta mocenské suverenity a hospodářský úpadek způsobily migraci a postupné vylidňování. Blížilo se období římské světovlády a řecká společnost upadla do pesimismu a apatie.⁶⁹

Toto období je charakteristické postupným sblížením filosofie s náboženstvím, neboť od druhé pol. 1. stol. n. l. se začíná z blízkého východu šířit křesťanství, které během několika dalších století zcela ovládne evropský kontinent a v průběhu dalších dějin v podstatě i celý svět.

Ještě, než se ale posunu ke křesťanství, ráda bych zmínila dva významné filosofické směry posókratovského období: *epikureismus* a *stoicismus*.

4.1.3.4 Epikurejci a stoicismus

Obě tyto tradice vznikly jako reakce na Aristotelovu otázku, *kde hledat vodítko pro „zdařilý život“*, nemohu-li se jako jedinec podílet na veřejných záležitostech, či zda všechny mé snahy končí neúspěchem. Vycházejí z toho, že člověk může spoléhat jen sám na sebe, nebo popřípadě na nejbližší okruh přátel, jež s ním sdílí stejné názory. Jen zde může jedinec nalézt oporu pro svá hodnocení a rozhodování, popřípadě varování a konstruktivní kritiku.⁷⁰

J. Sokol ve své publikaci uvádí, že: „*Při povrchním čtení zachovaných antických zlomků obou tradic se může zdát, že se aspoň zprvu příliš nelišily: obě rezignují na obecný souhlas široké veřejnosti a obě příležitostně užívají pojem „ctnost“.* Obě

⁶⁹ tamtéž

⁷⁰ SOKOL, J. *Etika a život*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, 113. s. ISBN 978-80-7429-063-3.

*sice kladou důraz na vlastní uvažování a zkušenost, zásadně se však liší tím, jak si v nich člověk představuje sebe sama.*⁷¹

Teorie morálky se v epikureismu vztahuje zcela k jedinci, který žije v neutrálním světě, neplatí zde, že by morálka byla určitým nástrojem pro dosažení obecného cíle společnosti, ale hledí se zde na potřeby a zájmy jedince, který tradiční ctnosti, využívá k prosazení vlastního cíle. Zásadní je zde osobní štěstí jedince.⁷²

Stoikové sice neodmítají svobodnou vůli člověka, ukazují, že člověk má dbát na svou volbu jednání, lidské činy jsou však podle nich řízeny zákony vesmíru, ale i přesto tam, kde může jedinec jednat na základě svého rozhodnutí by měl dbát na poslání, jenž je povolán zastávat v celkovém řádu věcí, správné jednání by mělo být jedinou přirozenou etickou reakcí na danou situaci, s tím, že pokud činí, co je správné, zůstává v souznění s celým vesmírem.⁷³

Epikureici se do jisté míry vypořádávají s věčnou touhou člověka vše kolem sebe ovládnout. Už od nepaměti se člověk potýká se svou bezmocností, co se okolností, do kterých ho život uvádí týká. Nevybíráme si, do jaké rodiny, společenské vrstvy a kultury se narodíme, není v naší moci ovládnout čas, který nám v životě zbývá, nemáme žádný vliv na to, kdy přijde smrt, ale přesto mnohdy zkusíme žít, jako bychom právě tuto moc nad svým životem měli. Nechceme se vzdávat našich tužeb, chceme do jisté míry ovládat také tužby druhých. Epikureismus svobodu vidí v uvědomění si, že jsou zde skutečnosti, které nikdy nebudou podřízené naší vůli. Ztrácíme svobodu, snažíme-li se získat co není naše a snažíme-li se ovládnout co na nás nezáleží. Svobodu lze tedy nalézt v poznání zákonů vesmíru a životě, který bude usilovat o soulad s nimi.

4.2 Křesťanství

Na přelomu letopočtů se zrodilo nové náboženství, které stojí na učení Ježíše Nazaretského, zvaného Kristus, jedná se o křesťanství, jenž je monoteistickým náboženstvím, které stojí na víře v jediného Boha, jenž je zjeven ve třech osobách, Bůh Otec, Boží Syn Ježíš Kristus a Duch svatý. Všechny tři osoby jsou Bohem a božské podstaty. Křesťanství stojí na několika základních věroučných bodech, kdy

⁷¹ SOKOL, J. *Etika a život*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, 114. s. ISBN 978-80-7429-063-3.

⁷² THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 72. s. ISBN 80-7178-806-6.

⁷³ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 72. s. ISBN 80-7178-806-6.

základním kamenem všechno je víra v Ježíše Krista. Křesťanství učí, že Ježíš Kristus, Syn boží, přišel na naši zemi, aby nesl lidské hříchy (provinění a přestoupení vůči Božímu dokonalému řádu) a stal se obětí za nás, kdy svou smrtí na kříži vytrpěl trest smrti, který měl právem stihnout celé lidstvo. Křesťanská nauka říká, že *všichni lidé zhřešili a jsou daleko od Boží slávy*⁷⁴, což se vykládá jako totální odvrácení se od Boha a Jeho dokonalého řádu, ale Bůh nás tak miloval, že se rozhodl dát svého jediného Syna (Ježíše Krista), aby skrze víru v něj mohli lidé dojít odpouštění a věčného života. Spasení k věčnému životu, jenž je příslibem posmrtného věčného života v Božím ráji, je dána lidem z milosti, nikoli na základě skutků, ale ze svrchovaného Božího úradku. Nikdo si tedy nemůže spasení zasloužit, zároveň však jde vedle principu ospravedlnění skrze Kristovu oběť na základě Boží milosti, také lidská zodpovědnost, kdy důkazem skutečné oddané víry v Boha má být zbožný život křesťana. Bible, jenž je souborem Svatých písem, jenž jsou křesťany uznávány jako svrchované Boží slovo, které Bůh lidem zjevil a které má absolutní závaznou autoritu pro život věřících, připodobňuje křesťanský život ke *stromu jenž má hojně nést dobré ovoce*.⁷⁵ Bible říká, že víra, což je živý vztah s Bohem, je darem od Boha, který se projeví na člověku tím, že bude jeho život proměňován, a přestože na této zemi nikdy nebude moci člověk kvůli hříšnému a padlému tělu dojít dokonalosti, tak přesto bude na jeho životě vidět růst v posvěcování a stále větší podřízenosti Božímu řádu. Křesťanství stojí na lásce, na prvním místě na lásce k trojjedinému Bohu a dále na lásce k bližnímu.

Jak již bylo řečeno výše, cit pro spravedlnost a morálku je dán člověku Bohem, neboť Bůh sám představuje dokonalou spravedlnost, svatost, moudrost, všemohoucnost i vševedoucnost. Bůh je zdrojem nesobecké čisté lásky. A proto i křesťané se mají od tohoto padlého hříšného světa lišit svou čistotou a svatostí, mají být *světlem ve tmě* a vždy a všude hlásat evangelium, jenž je dobrou zprávou o Ježíši Kristu a jeho činech.

Mohli bychom o křesťanství psát dále a dále, ale pro právní etiku je podstatné vědět, že podle křesťanství je zdrojem veškeré spravedlnosti Bůh a člověk nikdy nemůže svými silami spravedlnost prosadit, neboť lidská spravedlnost je podle Písma pokroucená a hříšná, křesťané mají žít podle Božího řádu, ale nemají malomyslně,

⁷⁴ Bible. *List Římanům*. Praha: Česká biblická společnost, 2008, 1263. s. ISBN 978-80-87287-00-2.

⁷⁵ Bible. *List Koloským*. Praha: Česká biblická společnost, 2008, 1309. s. ISBN 978-80-87287-00-2.

když uvidí nespravedlnost kolem sebe, neboť svět je zvrácený a spěje k záhubě, jenž nastane v den posledního soudu, kdy Bůh odplatí každému kdo nepřijal Ježíše Krista jako svého pána a spasitele, podle jeho skutků. Avšak zároveň platí Boží svrchovaná moc, jenž řídí celý tento svět v souladu s Božím plánem, kdy Bůh má moc i nad nevěřícími, kteří jsou v jeho rukách a na základě své všeobecné dobroty dává lidstvu *děšť a vláhu, střídá setbu a žeň, chlad a teplo, léto a zimu*.⁷⁶ Každému člověku také Bůh vkládá do nitra svědomí, jenž ho má usvědčovat ze špatného jednání, avšak v důsledku hříchu je i toto svědomí postupně otupováno a lidská zkaženost se ve světě stále rozmáhá.

Jak bylo řečeno křesťanství vychází z judaismu, kdy starozákonní biblické texty mají stejnou autoritu pro křesťany jako texty novozákonní. Novozákonní doba je naplněním starozákonních příslibů a zjevením očekávaného Mesiáše.

Nejvýznamnějšími osobami na počátku šíření křesťanství byli apoštolové, což byli muži, kteří se setkali s Ježíšem osobně a jež sám Kristus jako apoštoly vyvolil, nejznámějšími z nich jsou Petr, Jan a Jakub, kteří byli významnými osobami prvotní jeruzalémské křesťanské církve a potom apoštol Pavel, který pocházel z Tarsu a na počátku byl velkým pronásledovatelem křesťanů, ale po nadpřirozeném Boží zastavení uvěřil a stal se apoštolem, který byl vyslán hlásat evangelium k pohanským národům (všechny národy mimo národ židovský). Těmto mužům je také připisováno autorství většiny novozákonních knih.

Křesťanství se postupně šířilo po celé Evropě a začalo udávat směr i co se státní moci týče, církev ve středověku hrála roli nejmocnější organizace světa, bohužel však s posilujícím vlivem církve docházelo i k postupnému odklonu od základních křesťanských pravd, kdy středověkou církev jako instituci lze označit za jednu ze světských mocí ve světě, neboť základní myšlenky křesťanství začaly nahrazovat církevní tradice a kanonická pravidla, která mnohdy křesťanství pouze zneužívala jako zástěrku k prosazování svých mocnářských záměrů, ale ve skutečnosti svým jednáním tyto instituce křesťanskou nauku zcela zapíraly.

Na tento odklon od prvotního křesťanství pak s příchodem novověku budou reagovat křesťanští reformátoři v čele s Janem Husem a Martinem Lutherem.

⁷⁶ Bible. *Genesis*. Praha: Česká biblická společnost, 2008, 31. s. ISBN 978-80-87287-00-2.

Významnými osobnostmi středověké filosofie a etiky byli sv. Augustin a Tomáš Akvinský.

4.2.1 Augustinus Aurelius

Augustinus Aurelius (354-430), známý také jako svatý Augustin, bývá označován za *otce západního myšlení*. Ve svém traktátu *O boží obci* rozvíjí myšlenku dvojího občanství, kdy křesťané mají své občanství v nebesích, jak vychází z Listu Filipským 3,20: „*My však máme občanství v nebesích, odkud očekáváme i Spasitele, Pána Ježíše Krista.*“ a v existující společnosti tady na tomto světě jsou cizinci: „*Milovaní, v tomto světě jste cizinci bez domovského práva. (1. List Petřív 2:11)*. Kdy v Božím státu jsou občany lidé různých národů a jazyků, vycházejících z různých kultur a státních zřízení s jedním spojujícím prvkem, kterým je víra. Vedle Boží obce existuje také obec pozemská a oba tyto státy se vzájemně prolínají a mísí, dokud se, jak říká Augustin na posledním soudu neoddělí. Boží stát křesťanů (*civitas Dei*) s pozemským státem (*civitas terrena*) neustále bojuje o převahu, dokud nezvítězí.⁷⁷

Nutné je však zmínit, že Augustin si neklade za cíl odstranit pozemskou moc a nahradit ji Božím státem, nemá vizi teokracie, ani k ní nevyzývá, žádá pouze, aby křesťané směli žít v tichosti a míru, vyznávající svou víru, vědomi si toho, že Boží království bude ještě předcházet druhý Kristův příchod a den soudu, zároveň Augustin věří, že čas zániku pozemské obce má v rukou pouze Bůh a není v lidských silách do naplnění tohoto času, aby k onomu oddělení obou obcí došlo.

Svatý Augustin svým dílem položil základy přirozenoprávní křesťansko-teologické teorie o původu práva ve společnosti, na jejímž základu pak stavěli právníci myslitelé celá staletí.

4.2.2 Tomáš Akvinský

Tomáš Akvinský (1225-1274) se zaměřil na etiku z pohledu přirozeného zákona. Byl zásadně ovlivněn křesťanskou tradicí, ve které se pohyboval a rozvinul etiku na základě přirozeného zákona. Vycházel z křesťanské tradice a uvědomoval si, že je nezbytné, aby byla víra představena v jiném světle a snažil se zaměřit se na ni z jiného úhlu, než tomu bylo doposud. Vnímal změny ve společnosti, které

⁷⁷ KRSKOVÁ, A. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 136-137. s. ISBN 80-86432-24-6.

vyžadovaly zjednodušení víry, která by byla laikovi bližší. Zásadně ho ovlivnily myšlenky Aristotela, skrze které mohl pochopit spojení Boha s člověkem.

Tomáš Akvinský od sebe odděluje poznávání duchovní a reálné, kdy poznání duchovní je spjata s vírou a nadpřirozenými pravdami, avšak při poznávání světa je nutné řídit se rozumovým poznáním. Tím stanovuje vyvážený vztah mezi vírou a bádáním. Rozum i víra pocházejí od Boha a nemohou si odporovat. Zároveň se nejedná o oddělení absolutní, neboť i při poznávání nadpřirozeného má přirozený rozum svou roli.

Původ přirozeného práva vidí v přírodě, kdy se však tento obraz dá aplikovat na reálné mezilidské vztahy ve společnosti jen velmi nepřesně, přirozené právo není dostatečné, je zcela nezbytné, aby bylo doplňováno a uváděno do života skrze právo platné. Platné právo pak má mít v rukou veřejná moc, jeho tvorba má být svěřena profesionálům – právníkům. Státy mají základní přirozenoprávní pravidla naplňovat jejich formulacích v normách platného práva a společnost má dané normy respektovat a dodržovat.

Pokud se však platné právo obrací proti přirozenoprávním principům, pak lidé nejsou takovými normami vázáni. Člověk je primárně podřízený Bohu a jeho právu, pokud světská moc uplatňuje normy, které popírají právo přirozené, pak lidé nejsou takovými normami vázáni, neboť na prvním místě musí být věrni Bohu.

4.3 Novověk

S příchodem novověku do vývoje etiky vstupuje hledání odpovědi na otázku, co je základem morálky. Charakteristický je odklon od hledání odpovědí na filosofické otázky v náboženství, rozum je základním stavebním kamenem poznávání. Projevuje se zarputilé hledání cesty, jak se zbavit tíživého odkazu středověku a jak začít budovat novou společnost, která bude fungovat na základě jiného uspořádání.

J. Sokol uvádí, že s rozvojem měst a náboženského i občanského individualismu, se evropské společnosti přiblížily situaci pozdní antiky a začaly vnímat středověké autority jako tíživou překážku, která jim brání v další expanzi. Společnost, a hlavně myslitelé jako byli Erasmus Rotterdamský, Jean Bodin, Hugo Grotius a zejména Thomas Hobbes se při hledání pravdy odvracejí od vnějších středověkých autorit, jež vnímají jako překážku, pravdu hledají ve vlastním nitru za pomoci rozumu. Zároveň se ale objevuje i protistrana, která již nechce mravní život podřizovat racionálnímu poznání společenské nutnosti, ale chce dát prostor touze i vášním,

rozum má pouze sloužit jako nástroj pro určení, které touhy jsou dobré a které špatné (Descartes).⁷⁸

4.3.1 Thomas Hobbes

Thomas Hobbes (1588-1679) byla zastáncem myšlenky, že by mezi jedinci a vládcem měla existovat smlouva. „*Vládce se v ní zaváže, že bude chránit přirozená práva všech, na něž se vztahují jeho pravomoci, a bude jednat jako soudce ve sporech a vytvářet zákony, které umožní naplnění této smlouvy. Pokud tak vládce neučiní, pozbývá práva vládnout.*“⁷⁹

Čeho se Hobbes obává je anarchie ve společnosti, naprostý chaos, kde nevládnou žádná pravidla a vše je nejisté. Proto je dobré ustanovit si vládce, který bude disponovat mocí k prosazování spravedlnosti a práva ve společnosti. Smlouva má zavázat jak vládce, co se způsobu vládnutí a jeho pravomocí týče, tak společnost, jež vládci slibuje svou podřízenost, poslušnost a věrnost. Jak uvádí Thompson: „*Od každého občana, který žije nebo se dočasně nachází v oblasti spravované na základě této smlouvy, se zas automaticky (jelikož zde pobývá) očekává, že bude souhlasit s jejími podmínkami.*“⁸⁰

Hobbes, co se lidské přirozenosti týče, tvrdí, že člověk je sobecký a rozhoduje se více na základě citu než rozumu. Proto nelze nechat společnost fungovat na základě představy vyššího přirozeného práva, které působí nezávisle na člověku, ale naopak je třeba vytvořit právně platnou smlouvu, která bude jasně udávat práva jedince, které mají vést k obecnému prospěchu společnosti, jež se touto smlouvou zaváže. Společenská smlouva má být tedy zárukou jistoty a v případě nutnosti může být prosazována i silou. Morální hodnoty a etické normy jsou, v Hobbesově teorii, prosazovány na základě vzájemné dohody, která má omezit sobeckost lidských emocí.⁸¹

4.3.2 John Locke

John Locke (1632-1704) přichází také s názorem, že je potřeba určité společenské smlouvy, která by byla základem morálky a společenské soudržnosti. Avšak na

⁷⁸ SOKOL, J. *Etika a život*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, 150. s. ISBN 978-80-7429-063-3.

⁷⁹ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 85. s. ISBN 80-7178-806-6.

⁸⁰ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 86. s. ISBN 80-7178-806-6.

⁸¹ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 86. s. ISBN 80-7178-806-6.

rozdíl od Hobbesa přirozený stav nechápe jako stav anarchie. Lidé podle něho potřebují ve svých vzájemných vztazích nestranného soudce, který by je rozsoudil v případě kolidujících zájmů. Stejně jako Hobbes je názoru, že společenská smlouva disponuje teritoriální působností, tedy zavazuje každého, kdo žije na území její působnosti. Důležitou myšlenkou byl fakt, že vládce nestojí nad zákonem, nýbrž zákonu podléhá, a tudíž konečná autorita nenáleží jedinci, ale má být v rukách státních institucí, čímž pokládá základy moderní demokracie, kdy odděluje jednotlivé složky státní moci. Locke například usiloval i o ustavení práva na soukromé vlastnictví a na odměnu za vykonanou práci.⁸²

Odpovědí tedy na otázku základu morálky jsou touhy a emoce. Rozum je hybatelem morálky, neboť má schopnost rozeznat následky jednání, a tak předcházet následkům negativním. Do popředí zájmu tohoto pojetí morálky je staven jednotlivce, úlohou státu je pak podporovat jednotlivce v jejich poučených, dobrých zájmech. *„Otázky ‚dobrá‘ a ‚zla‘, ‚správného‘ a ‚nesprávného‘ se nevztahují k nějaké obecné metafyzice (jak tomu bylo u Tomáše Akvinského a jeho přirozeného práva, Aristotelova účelu, či Platónovy ideje dobra), ale jsou to jednoduše pojmy, které používáme pro ty věci, s nimiž naše pocity souhlasí či nesouhlasí. Pokud je rozum následně používá jako základ společenské smlouvy nebo odhaduje možné důsledky jednání, pak se podnětem k činu a konečným odůvodněním toho, co se stalo, zdá být emoční nastavení jedince.“*⁸³

4.3.3 Utilitarismus

Utilitarismus je jednou z nejrozšířenějších a nejlivnějších teorií etiky, je to teorie, která posuzuje činy podle očekávaných následků. Mezi výhody utilitarismu patří jeho jednoduchost, neboť všechny faktory hodnotí na základě jediné zásady, a to *principu užitečnosti*. Určení správnosti, či nesprávnosti se odvíjí od faktoru, zda je daná věc ku prospěchu většiny obyvatel či nikoli.⁸⁴

Výchozím pojmem této teorie je termín *‚blaho‘*, kdy utilitaristé upřednostňují blaho všeobecné před blahem jedince, ale zároveň říkají, že dosažením všeobecného blaha je naplněno i blaho osobní, neboť ideál dokonalé utilitaristické morálky je

⁸² THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 87. s. ISBN 80-7178-806-6.

⁸³ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 92. s. ISBN 80-7178-806-6.

⁸⁴ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 95. s. ISBN 80-7178-806-6.

láska k bližnímu, kdy jedinec miluje svého bližního jako sebe samého. Pravidlům je přisuzována pozitivní role, neboť jsou prostředkem k prosazování dobra ve společnosti.⁸⁵

Správnost činů má být tedy posuzována na základě jejich následků, zda jsou tyto následky užitečné a jsou v souladu s obecným blahem.

Významnými osobnostmi utilitarismu byli Jeremy Bentham, John Stuart Mill a Henry Sidgwick.

Na závěr této kapitoly bych se ráda zaměřila na konkrétní vývoj právnických etických kodexů, které začaly vznikat až v 60. letech minulého století.

4.4 Právní etika od 2. pol. 20. stol. po současnost

Jak již bylo řečeno, éra etických kodexů přišla až s druhou polovinou 20. století.⁸⁶

Svět se postupně vypořádával s následky, které přinesla první polovina 20. století, dvě světové války, velká hospodářská krize, působení politického extremismu, bylo jasné, že je nezbytné právně zakotvit zásadní otázky spravedlnosti a lidských práv na mezinárodní úrovni. Bylo nutné, aby státy i přes svou suverenitu byly do určité míry vykazatelné, co do respektování základních lidských práv týče a při jejich porušování bylo možné na ně uvalit takové represe, které zajistí v dané věci nápravu. Tato vize i přes veškeré snahy nebyla do současné doby zcela naplněna, i když alespoň v západních státech svého cíle dosáhla.

Události a ohavné zločiny proti lidskosti, které se udály během 2. světové války, vyvolaly obrovskou vlnu ve snahách už nikdy nedovolit, aby k podobným hrůzám opět došlo. Zároveň díky vynálezu jaderné zbraně má lidstvo v rukách poprvé v dějinách zbraň, která může znamenat i konec lidské rasy, tak jak ji dnes známe, neboť působí škody na majetku, životním prostředí, a především na lidských životech v masovém měřítku. Proto je nezbytně nutné definovat nejen lidskoprávní otázku, ale i otázku válečného mezinárodního práva.

Díky tomu mezinárodní právo zažívalo velký rozmach, neboť státy, které do té doby byly do značné míry spíše uzavřené a centralizované se započali účastnit snah zvýšit míru spolupráce v právních otázkách a díky obrovskému technickému

⁸⁵ THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 95. s. ISBN 80-7178-806-6.

⁸⁶ JERMANOVÁ, H., MASOPUST, Z. (eds) *Metamorfózy práva ve střední Evropě*. Praha: Ústav státu a práva, 2008. 44. s. ISBN 978-80-904024-6-1.

pokroku, co se komunikačních prostředků týče, bylo možné spolupracovat na globální úrovni daleko efektivněji.

Lidská práva zažívala do určité míry právní renesanci, a to i přes komunismus vládnoucí ve východní Evropě. Největší právní mozky napříč světem spojovaly své síly ve společném úsilí definovat a právně zakotvit základní lidská práva, vztahy obyvatel a státních mocí, vzájemné vztahy států a jejich spolupráci. Nicméně SSSR díky svým ideologickým cílům a mnohdy nerespektování mezinárodních úmluv představovala hrozbu, což vyvolalo potřebu západních demokratických států chránit se před hrozbou, jež SSSR v té době představovalo. Díky této potřebě vzniká v roce 1949 Severoatlantská aliance (NATO), jež má plnit ochranný charakter a postupem času získává i vojenskou strukturu.

Začínají vznikat mimo jiné i mnohé mezinárodní organizace sdružující jednotlivé právníkové stavy. Patří mezi ně např. Rada evropských advokátních komor, která vznikla v roce 1960 a díky níž se zrodil první evropský advokátský etický kodex.⁸⁷ V roce 1948 vznikla Mezinárodní unie notářství, jejímž členem se Česká republika stala v roce 1994. O rok později (1949) ji následovalo založení Mezinárodní unie soudních exekutorů a v roce 1953 vzniká Mezinárodní asociace soudců. Ve všech jmenovaných organizacích je Česká republika v současnosti členem. V pozdějších letech vzniká např. Soudcovská unie České republiky (1990), jež představuje stavovské sdružení soudců v rámci ČR.

Organizací vznikala v průběhu minulých 70 let celá řada a bylo vypracováno mnoho kodexů, avšak všechny tyto organizace měly a dodnes mají v podstatě stejné cíle. Zajistit mezinárodní spolupráci v rámci jednotlivých právnických profesí, navazovat kontakt s veřejností a zlepšovat její informovanost a právní povědomí. Prosazovat zájmy svých členů, zajišťovat jim průběžná školení, koordinovat a rozvíjet jejich spolupráci na mezinárodní úrovni. Jednotlivé právní stavy propojovat, řešit naléhavé právní otázky současnosti, a kromě jiného také vést diskuzi o otázkách právní etiky.

Důležité však je, že členství v těchto mezinárodních i národních organizacích je pouze dobrovolné a etické kodexy, které jsou v rámci nich přijímané mají pouze

⁸⁷ JERMANOVÁ, H., MASOPUST, Z. (eds) *Metamorfózy práva ve střední Evropě*. Praha: Ústav státu a práva, 2008. 44. s. ISBN 978-80-904024-6-1.

poradní a doporučující charakter, v žádném případě nelze mluvit o závaznosti, nebo snad vymahatelnosti.

Proto zůstávají i v otázkách právní etiky prozatím nejdůležitějšími národní stavovské organizace, které jsou alespoň z většiny určitým způsobem zakotveny v právním řádu České republiky a je jim dána určitá dozorčí pravomoc nad jejich členy. V otázce etických kodexů bude záležet na jednotlivých případech, neboť, jak bylo řečeno, některé z nich jsou pro právníky závazné, jiné nikoli, ale všechny do jisté míry, co se obsahu týče, vycházejí z jednotlivých zákonných úprav právnických profesí, proto nejdůležitějším stavebním kamenem celé právní etiky budou platné právní normy, které regulují danou problematiku a jako normám, jež jsou součástí jednotlivých zákonů, je jim dán závazný charakter.

5 Současné legální normy, kodexy související s právní etikou soudců, advokátů a notářů

V rámci této kapitoly bych ráda charakterizovala právní etiku soudců, advokátů a notářů, zkoumala její účel a cíl, dále bych se ráda zabývala komparací eticko-právních norem mezi těmito jednotlivými profesemi a porovнала do jaké míry jsou si dané úpravy podobné. Také bych se chtěla zabývat otázkou dostatečnosti či nedostatečnosti zákonné úpravy v této oblasti.

5.1 Soudce

Soudce, už to samotné slovo v nás vyvolává respekt a určitou bázeň. Jedná se o právnícké povolání, které je určitým vrcholem právníckých profesí obecně. Je však nutné zamyslet se, zda lze vnímat výkon soudcovské funkce jako zaměstnání, či spíše jako životní poslání. Jsem toho názoru, že právě soudcovská profesně-právní etika přináší odpověď na základě širšího jejího vlivu na své adresáty. Neošetřuje otázky spjaté pouze s faktickým výkonem tohoto zaměstnání, ale podstatně ovlivňuje život soudce i mimo jeho povolání. Svými vysokými nároky odhaluje, že soudcovství není „řemeslo“, jedná se o společenské postavení, které je velmi zásadním a zodpovědným posláním, jenž má zaručovat průchod spravedlnosti a má hájit právo za všech okolností.

Skvělým způsobem tuto myšlenku vystihl i významný český právník Josef Rubeš, který řekl, že: *„Soudce má svými odbornými vědomostmi, přípravou, dokonalou znalostí skutkového stavu, přístupem k účastníkům, svou nestranností, lidskostí a důstojností přesvědčit i ty účastníky, kteří nezvítězili, že vydal rozhodnutí správné, nestranné a spravedlivé, že v době, kdy rozhodoval, nebyl podjat, zkrátka práce a vystupování soudce má účastníky přesvědčit, že bylo rozhodnuto jediným možným spravedlivým způsobem, že soudce nebyl podjat, že se projevil jako odborník i jako člověk. Při takovém postupu přestává být soudcovská funkce výkonem povolání, ale stane se, jak je žádoucí, společenským posláním. Při takovém postoji soudce se mu může občas stát, že dostane děkovný dopis i od podlehnuvšího účastníka. Nemůže být větší satisfakce. Naproti tomu ten, kdo přistupuje k výkonu soudcovské funkce jen jako k zaměstnání, vidí jen začátek a konec úředních hodin a počet vyřízených případů v měsíci, může snad být výkonným pracovníkem, ale je jen řemeslníkem. Za výkon své funkce odpovídáme nejen způsobem stanoveným v právních předpisech, ale odpovídáme také – nebo především – svému svědomí. Při*

*každém rozhodnutí musíme dbát, aby odpovídalo našemu svědomí. Až na banální případy se soudce musí vždy vyrovnat se svým svědomím, pokud jde o dopad rozhodnutí.*⁸⁸

Ať už budeme zkoumat funkci soudce z hlediska kontinentální či angloamerické právní kultury, vždy v právní etice soudcovské profese bude základním stavebním kamenem nestrannost soudců. Spravedlivé souzení je podmíněno neutrálním rozhodováním nezaujatého rozhodčího, který rozhoduje z nezávislé pozice mimo samotné meritum věci.⁸⁹

M. Kopa v knize *Právní etika* zmiňuje, že: „Každý soudce si sebou do procesu souzení nese své osobní rysy a postoje. Ale nestrannost znamená svobodu od možného ovlivnění, kromě základních a nevyhnutelných znaků soudcovy osobnosti a podvědomých zvyků myslí.“⁹⁰

Takovéto oproštění od sebe sama je nesmírně těžkým úkolem, ale pro naplnění nestrannosti rozhodování je zcela nezbytné.

Naprosto zásadním souborem etických i právních norem upravující výkon soudcovské funkce je jednoznačně Zákon č. 6/2002 Sb., Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (dále jen „zákon o soudech a soudcích“).

Tento zákon se věnuje jak organizaci a struktuře české justice, tak zakotvuje i právní normy, které se svým obsahem dotýkají jednání soudce (popř. přísedícího apod.) nejen při výkonu jeho funkce, ale i mimo ni.

Zákonodárce v zákonu o soudech a soudcích dbá na to, aby byly dostatečně ošetřeny obě strany pomyslné mince, která představuje výkon této funkce.

Jednou stranou jsou práva, jež soudci náleží. Pokud jste jmenováni do takto významné úlohy, je jasné, že zákon musí pamatovat na tlak a tíhu, která vás při výkonu dané pozice čeká. Soudce stojí před celým státem v nelehkém postavení, neboť má zajišťovat prosazování spravedlnosti a podvědomě je od něj očekávána

⁸⁸ RUBEŠ, J. O některých etických zásadách každodenní práce soudce a advokáta. In *Bulletin advokacie*. Česká advokátní komora. vyd. č. 11-12/2003. Praha: Milan Horák-REGO, 2003, 20. s. ISSN 1210-6348.

⁸⁹ SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 196-197. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

⁹⁰ SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 197. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

jakási dokonalost, která vždy zaručí prosazení nejvyšší míry spravedlnosti. Většinou všechny strany sporu stojí před soudní stolicí s přesvědčením, že jim byla provedena určitá křivda a vyžadují, aby jim tato křivda byla nahrazena způsobem, který bude ideálně odpovídat jejich představám. Všichni by vždy rádi vyšli od soudu jako „vítězové“, ale v mnoha případech neodchází jako vítěz nikdo, neboť jedna ze stran spor prohrála a druhá strana je jen málokdy spokojená s výsledkem, který jí byl přiznán. Jenže zákon nepůsobí tak, aby dostával subjektivním představám jednotlivců o spravedlnosti, nýbrž prosazuje spravedlnost obecnou, která je určitým společenským konsensem a soudce se při výkonu své funkce musí pohybovat jedinečně v zákonem stanovených mezích. Je tedy potřeba, aby míra zodpovědnosti, jež je na soudce kladena při rozhodování o „osudu“ lidských životů, byla adekvátně kompenzována výhodami, které z tohoto zaměstnání poplynou.

V právním státu je také třeba zajistit nezávislost soudnictví a neovlivnitelnost soudců. Proto zákon stanovuje, že stát musí soudcům zajistit dostatečné hmotné zabezpečení.⁹¹

Platy soudců se vypočítávají podle zvláštního právního předpisu (Zákon č. 236/1995 Sb.), kdy pro letošní rok 2020 je základem pro výpočet platu částka 100 872 Kč, ta se dále násobí koeficientem na základě soudu, k němuž je daný soudce přiřazen (okresní, krajský apod.), odpracovaných let apod., tabulka pro výpočet je obsažena ve výše uvedeném zvláštním zákonu. V tomto roce se tedy platy pohybují přibližně mezi částkami 88 800 Kč, které bude mít mladý soudce u okresního soudu a 252 200 Kč, které bude brát např. předseda Nejvyššího soudu. K některým pozicím pak náleží další benefity ve formě určitých naturálních plnění (např. služební vůz apod.) a odchodného.

Druhou stranou pomyslné mince jsou pak povinnosti soudce (popř. přísedícího), které jsou z hlediska eticko-právní problematiky nejzásadnější.

Nalezneme je převážně ve druhém oddílu zákona o soudech a soudcích (§79-§83).

Soudce (popř. přísedící) je při výkonu své funkce vázán pouze zákonem, který má vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Jedná se ustanovení poměrně široké, které ve svém obsahu zahrnuje více rovin. Výklad právních norem dle nejlepšího vědomí, lze chápat jako apel na soudcovu znalost zákona. V právu

⁹¹ PEZL, T., PEZL, M. *Dokumenty ke studiu ústavního práva*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 201. s. ISBN 978-80-7380-099-4.

obecně platí zásada „*iura novit curia*“ což znamená „*soud zná právo*“. A z této zásady vyplývá, že právní předpisy vydané zákonným způsobem není nutné dokazovat. Pro soudce to znamená velký nápor na jeho znalosti, které musí být jak komplexní, tak hluboké, neboť platí předpoklad, že právo zná. Což v dnešní době, kdy jsou právní předpisy „chrлены“ a novelizovány v opravdu velké míře, znamená (nejen) pro soudce nutnost neustále si doplňovat znalosti a opětovně si rozšiřovat vzdělanost ve svém oboru. Dalo by se namítnout, že podobné povinnosti neustálému doplňování odborných znalostí jsou vystavovány i jiné profese, jako např. lékaři apod., ovšem je otázka, zda např. na půdě medicíny přibývají nové fakty v takové míře a rychlosti, jako je tomu v oboru práva.

Povinnost vykládat poznané právo dle nejlepšího svědomí má apelovat na objektivnost soudce. Můžeme zde možná hovořit o určitém paradoxu nejlepší „subjektivní objektivnosti“, neboť zcela záleží na soudcově sebereflexi, jak on subjektivně vnímá stav svého svědomí a je to on, kdo určuje, co je dle něj s nejlepším svědomím v souladu, zároveň má však toto ustanovení docílit nestranného výkladu práva, které nikoho nezvýhodňuje, ale ke všem stranám má rovný přístup a rozhoduje právní otázky objektivně. I proto je vysoká morální vyspělost soudce tak důležitá a v samotném zákonu je na ni kladen tak velký důraz.

Rozsah tohoto důrazu můžeme vidět hned v následujícím paragrafu, kde stojí, že: „*Soudce a přisedící je povinen vykonávat svědomitě svou funkci a při výkonu funkce a v občanském životě se zdržet všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů.*“⁹²

Zákon zde činí nárok nejen na oblast výkonu samotné funkce soudce či přisedícího, ale i na občanský život daného jedince.

Občanský život lze charakterizovat jako vzájemné důstojné soužití jednotlivců v rámci určité společnosti, ve které se daní jednotlivci pohybují. Jedná se o vystupování a chování na veřejnosti. Občanský život lze definovat jako vzájemné vztahy uvnitř společnosti, dále zapojení jednotlivých občanů do veřejného života a

⁹² PEZL, T., PEZL, M. *Dokumenty ke studiu ústavního práva*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 202. s. ISBN 978-80-7380-099-4.

jejich ovlivňování dané společnosti, patří sem ale také sousedské vztahy a vůbec neformální vztahy, které bychom mnohdy zařazovali spíše do života osobního.⁹³

Soudce má dbát na dodržování uvedených hodnot, aby nebyla narušena důstojnost soudcovské funkce a nebyla ohrožena důvěra veřejnosti vůči řádnému fungování justice. Vidíme zde závažnou příčinnou souvislost, neboť pokud bychom znění obrátili a vyjádřili jej negativní formou, pak nesvědomitý výkon funkce a nezdržení se určitého nevhodného chování má za následek narušení důstojnosti soudcovské funkce a ohrožuje důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů, což může vést k narušení důvěry v právo a spravedlnost napříč životem společnosti, a ne pouze v oblasti justice.

Vysoké nároky jsou tedy zcela na místě a každý soudce by měl být do určité míry vykazatelný nejen na úrovni profesní, ale i občanské. Samozřejmě nelze vyžadovat dokonalost a ve společnosti musí fungovat i vzájemná tolerance ve zdravém rozsahu.

Pokud by dané ustanovení zákonodárce ponechal pouze v této poměrně abstraktní podobě, bylo by velice těžké ho uchopit po praktické a aplikační stránce. Proto §80 v dalších odstavcích definuje, co vyžadované jednání znamená, nejedná se však o kazuistický výčet, jenž by definici vyčerpал, ale má soudcům a přísedícím pomoci při aplikaci, tím že jim pomáhá pochopit záměr a cíl, který zákonodárce měl.

Tato ustanovení zní takto (§80 odst. 2, zákona o soudech a soudcích):

„(2) V zájmu záruk nezávislosti a nestrannosti výkonu soudcovské funkce soudce zejména

a) je povinen prosazovat a obhajovat nezávislost soudnictví a jeho dobrou pověst,

b) je povinen chovat se tak, aby nezavdal příčinu ke snížení důvěry v soudnictví a důstojnosti soudcovské funkce,

c) je povinen odmítnout jakýkoliv zásah, nátlak, vliv, přání nebo žádost, jejichž důsledkem by mohlo být ohrožení nezávislosti soudnictví,

⁹³ ČEVELA, R., ČELEDOVÁ, L., KALVACH, Z. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 144. s. ISBN 978-80-247-3901-4.

d) se nesmí při výkonu své funkce nechat ovlivnit zájmy politických stran, veřejným míněním a sdělovacími prostředky,

e) musí vystupovat nezaujatě a ke stranám nebo účastníkům řízení přistupovat bez ekonomických, sociálních, rasových, etnických, sexuálních, náboženských nebo jiných předsudků,

*f) dbá svým chováním o to, aby jeho nestrannost nebyla důvodně zpochybňována.*⁹⁴

Tímto demonstrativním výčtem by měla být soudci a přisedícímu dána vodítka k rozlišování, jaké jednání lze považovat za nedůstojné pro výkon funkce, jež jim byla svěřena, a kterou reprezentují.

Třetí odstavec §80 se zaměřuje přímo na výkon funkce a vztah soudce vůči účastníkům řízení, stranám řízení a jejich zástupcům. Soudce musí dbát na to, aby bylo dostáno všem právům jednotlivých stran a zároveň nebyla porušována práva ostatních osob zúčastněných v řízení.

Samotné rozhodnutí má být srozumitelné a pečlivě odůvodněno, aby mohlo být řádně vykonáno.

Je pamatováno i na další činnosti soudce a výkon jeho politických práv, kdy musí dbát na to, aby jeho počínání neohrožovalo jeho nestrannost, nezávislost a spravedlnost při rozhodování. S tím souvisí i neslučitelnost funkce soudce s jinými funkcemi, které vyjmenovává §85 téhož zákona.

V pátém odstavci (§80) se dostáváme k osobnímu životu soudce, kde zákonodárce klade důraz především na to, aby soudce své funkce nezneužíval k prosazování soukromých zájmů (svých i druhých osob) a při jejím výkonu nerozhodoval v těch případech, kde by hrozil střetu zájmů.

Poslední odstavec ošetřuje vztah soudce k ostatním soudcům, dalším osobám vykonávajícím právní povolání, zaměstnancům soudu, k účastníkům a stranám soudního řízení. Soudce je v těchto vztazích povinen zachovávat patřičnou úctu, jež k výkonu takto vysoké funkce náleží. Vůči stranám řízení i jejich zástupcům a

⁹⁴ PEZL, T., PEZL, M. *Dokumenty ke studiu ústavního práva*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 202. s. ISBN 978-80-7380-099-4.

dalším zúčastněným osobám, musí zachovávat naprosto neutrální postoj, nesmí projevovat sympatie, náklonnost, ani negativní postoj vůči některé z nich.

Zákon dále ustanovuje povinnost mlčenlivosti ve všem, o čem se v rámci své praxe dozvěděl, a to i po zániku soudcovské funkce, není-li této povinnosti zákonným způsobem zproštěn.

Soudce má také dbát na svou odbornost, což se odráží v povinnosti neustále se soustavně vzdělávat a prohlubovat své právní znalosti. Různá školení a vzdělávací akce jsou organizovány např. Justiční akademií, vysokými školami, nebo profesními komorami, či dalšími profesními sdruženími (Soudcovská unie ČR). Svými znalostmi a zkušenostmi pak soudce může např. přispívat k přípravě dalších kandidátů pro právnické profese.

V případě, že soudce poruší některou z povinností, jež mu zákon ukládá, dopouští se kárného provinění, které zákon definuje jako „*zaviněné porušení povinností soudce, jakož i zaviněné chování nebo jednání, jímž soudce narušuje důstojnost soudcovské funkce nebo ohrožuje důvěru v nezávislé, nestranné, odborné a spravedlivé rozhodování soudů.*“⁹⁵

Dojde-li ke kárnému provinění, je možno uložit soudci některé z kárných opatření, které se určí na základě míry závažnosti daného provinění. Mezi kárná opatření patří důtka, snížení platu po dobu, jež zákon připouští a odvolání z funkce, některé případy lze vyřešit jejich projednáním, popř. napomenutím, je-li to postačující.⁹⁶

Zákonná úprava eticko-právní problematiky je v případě soudců velmi podrobná a důsledná. Kromě právních předpisů se tomuto tématu věnují i etické kodexy, které nejsou právními normami, a tudíž nemají zavazující charakter, ani je nelze žádným způsobem po soudci vyžadovat pod hrozbou kárného opatření. Na rozdíl od zákonné úpravy nedisponují právní silou a mezi právníky o nich není příliš rozšířené povědomí. Jsou to kodexy, které jsou vydávány profesně-právními sdruženími a v případě soudců je tímto sdružením např. Soudcovská unie ČR, která byla zmíněna již výše.

⁹⁵ PEZL, T., PEZL, M. *Dokumenty ke studiu ústavního práva*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 203. s. ISBN 978-80-7380-099-4.

⁹⁶ PEZL, T., PEZL, M. *Dokumenty ke studiu ústavního práva*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 202. s. ISBN 978-80-7380-099-4.

5.1.1 Soudcovská unie ČR

Soudcovská unie České republiky (dále „SU ČR“), založená v roce 1990, se na svých oficiálních webových stránkách charakterizuje jako: „*nepolitické profesní a dobrovolné stavovské sdružení, jež zastupuje více než 50 procent soudců v České republice. Jejím posláním je podílet se na soustavném zvyšování právního vědomí společnosti a úrovně ochrany práv a svobod člověka.*“⁹⁷

Aktivně se zapojuje do mezinárodních organizací jako je např. *Mezinárodní asociace soudců* apod. Mezi její aktivity patří také pořádání „*řady seminářů, odborných stáží a mezinárodních konferencí, které jsou věnovány např. nezávislosti soudnictví, postavení soudců v různých zemích, správě a samosprávě soudnictví nebo Evropské úmluvě o lidských právech.*“⁹⁸

Vzhledem k počtu členů je jedním z nejsilnějších profesních sdruženích, která fungují v rámci Evropy.⁹⁹

V rámci tohoto sdružení byl přijat etický kodex: *Etické zásady chování soudce*, který vychází z mezinárodní spolupráce a jak uvádí oficiální web, tyto zásady jsou „vytvořené na základě návrhu kodexu chování soudců zpracovaného v roce 2001 v Bangalore, přijatého skupinou justičních odborníků usilujících o posílení etiky v soudnictví a podrobeného přezkumu na zasedání zástupců vysokých soudních orgánů konaného v Haagu v roce 2002.“¹⁰⁰

Tyto zásady chování soudce byli samotnou unií schváleny 26. listopadu 2005 v Brně na 15. shromáždění zástupců sekcí SU ČR.¹⁰¹

Samotný kodex je členěn do šesti částí, kdy každá z nich představuje charakteristickou vlastnost soudce, jsou to: *nezávislost, nestrannost, bezúhonnost, důstojnost, rovnost, odbornost*. Konkrétní znění jednotlivých zásad tohoto kodexu se při komparaci se Zákonem o soudech a soudcích velice překrývá, není pochyb o tom, že tyto zásady do velké míry ze zákonné úpravy vychází, dalo by se říci, že zákon shrnují a v některých místech i rozvádějí do větších podrobností.

Pro potvrzení toho výroku uvedu příklady, kdy vedle sebe postavím konkrétní znění právní normy a zásadu z Etických zásad chování soudce.

⁹⁷ URL: <https://www.soudci.cz/o-nas/eticke-zasady-chovani-soudce.html>. [cit. 26. 11. 2005].

⁹⁸ tamtéž

⁹⁹ tamtéž

¹⁰⁰ tamtéž

¹⁰¹ tamtéž

5.1.1.1 1. Příklad

- §79 odst.1, §80 odst.2 písm. c), Zákon o soudech a soudcích

§ 79

(1) Soudci a přísedící jsou při výkonu své funkce nezávislí a jsou vázáni pouze zákonem. Jsou povinni vykládat jej podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a rozhodovat v přiměřených lhůtách bez průtahů, nestranně a spravedlivě a na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem.

§ 80

(2) V zájmu záruk nezávislosti a nestrannosti výkonu soudcovské funkce soudce zejména

c) je povinen odmítnout jakýkoliv zásah, nátlak, vliv, přání nebo žádost, jejichž důsledkem by mohlo být ohrožení nezávislosti soudnictví,

- Etické zásady chování soudce, část I. Nezávislost, bod I.1.

I.1. Soudce vykonává svou funkci nezávisle, na základě vlastního hodnocení skutečností a svědomitého výkladu a aplikace zákona. Nepodléhá žádným vlivům, zájmům, zásahům, nátlaku a výhrůžkám.

5.1.1.2 2. Příklad

- §82, Zákon o soudech a soudcích

§ 82

(1) Soudce nese odpovědnost za svou odbornou úroveň při výkonu soudcovské funkce.

(2) Soudce je povinen dbát soustavným vzděláváním o prohlubování svých odborných právních a dalších znalostí potřebných pro řádný výkon funkce. K tomu vedle samostatného studia využívá zejména vzdělávací akce, organizované Justiční akademií, případně soudy a vysokými školami.

- Etické zásady chování soudce, část VI. Odbornost, bod VI.2.

VI.2. Soudce soustavně prohlubuje své odborné znalosti, využívá možnosti odborné přípravy a dalšího vzdělávání nabízených v rámci soudnictví i mimo něj, sleduje též vývoj mezinárodního práva.

Na uvedených příkladech, lze vidět, že ustanovení obou pramenů jsou svou podstatou shodná, liší se pouhými jemnými rozdíly, které se spíše týkají jiného lingvistického vyjádření, či rozvedení do většího detailu, ale ani tyto detaily nejsou natolik zásadním rozdílem, aby rozšiřovali svůj dopad a dosah do života svých adresátů. Navíc fakt, že členství v tomto sdružení je čistě dobrovolné a Etické zásady chování soudce nejsou právně závazným kodexem, a tudíž je nelze nijak vymáhat, nutně vede k otázce, zda je v praxi vůbec zapotřebí tyto etické kodexy přijímat. Osobně se přikláním k názoru, že zákonná úprava je dostatečná a lze vystačit s právními předpisy. Skvěle to vystihuje výrok v článku *Hypertrofie etických kodexů pro právníká povolání*, který na otázku, zda bychom mohli vystačit pouze s úpravou v jednotlivých zákonech říká, že: „*při troše přirozenoprávního náhledu a „to – dá – rozum – testu“ by tomu tak mohlo být.*“¹⁰²

5.2 Advokát

V minulosti bylo možné definovat advokacii v materiálním pojetí jako: „*poskytování právní pomoci kýmkoliv, bez jakýchkoliv zvláštních podmínek stanovených pro vstup do tohoto povolání, je nepochybně vedle soudcovství nejstarší praktickou právníkou profesí.*“¹⁰³

V rámci svého historického vývoje se advokacie postupně formalizovala a přijímala se pravidla výkonu této profese i s definováním kvalifikačních nároků na osobu advokáta. Advokáti se postupně spojovali do profesních stavů, které se podílely na tvorbě a aplikaci pravidel advokátní etiky, snažily se o udržení nezávislosti své profese a dohlížely na řádný výkon praxe příslušníků advokátního stavu. S touto

¹⁰² JERMANOVÁ, H., MASOPUST, Z. (eds) *Metamorfózy práva ve střední Evropě*. Praha: Ústav státu a práva, 2008. 45. s. ISBN 978-80-904024-6-1.

¹⁰³ SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 221. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

kontrolou byla spojena i pravomoc ukládat sankce těm advokátům, kteří se nějakým způsobem své profesi zpronevěřili.¹⁰⁴

Základním etickým pravidlem tohoto právního stavu je loajalita vůči klientovi, advokát má vždy hájit zájmy svého klienta a jednat v souladu s nimi.

Vztah advokáta a klienta je do jisté míry nevyrovnaný, neboť klient má horší postavení, musí se zcela spolehnout, že jeho zástupce ví co dělá a že tak činí s nejvyšším nasazením, jedná se o vztah založený na důvěře, což staví advokáta do pozice, kdy má nad svým klientem určitou převahu a osud klienta je mu do jisté míry dán do rukou, což na druhé straně staví advokáta do nesmírně zodpovědné pozice, kdy je pod velkým tlakem, aby udělal vše co je v jeho silách.

Etická pravidla dnes vychází z rozmanitých pramenů. Na prvním místě jsou to právní předpisy, dále pak předpisy stavovské, které vydává Česká advokátní komora, kárná judikatura, která je též výsledkem činnosti příslušných orgánů ČAK a judikatura soudní (převážně v rámci správního a ústavního soudnictví). Další etické kodexy také vznikají na mezinárodní půdě v rámci mezinárodních stavovských organizací, jako je např. již zmíněná Rada evropských advokátních komor. Nelze ani opomenout další odborné prameny, jak uvádí Právní etika: „*K dané problematice je dostupná rozsáhlá literatura komentářová, monografická, esejistická a nepřeborná literatura časopisecká.*“¹⁰⁵

Eticko-právní úprava advokacie v ČR se ve srovnání s úpravou soudnictví v některých oblastech shoduje a jinde zase do určité míry liší. Hlavním rozdílem je závaznost stavovského etického kodexu. Zákon sám na daný kodex odkazuje a činí ho při výkonu advokacie závazným, kdy advokát je povinen dodržovat pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže, jež daný stavovský předpis ustanovuje. Primárním zdrojem eticko-právních pravidel je tedy zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a to obzvláště v hlavě třetí v §16 - §31 (dále „zákon o advokacii“), a dále pak Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku, ve znění pozdějších usnesení, kterým se stanoví

¹⁰⁴ SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 221. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

¹⁰⁵ SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 225. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky (dále „etický kodex“).¹⁰⁶

Základním vztahem v advokacii, je vztah advokáta a klienta. Advokát má při výkonu své profese postupovat tak, aby vždy hájil zájmy klienta a prosazoval jeho práva. Toto pravidlo je pravidlem základním a vyplývá přímo ze zákona, který ustanovuje, že: *„Advokát je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Pokyny klienta však není vázán, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpisem; o tom je advokát povinen klienta přiměřeně poučit.“*¹⁰⁷

Zároveň má dbát na to, aby vždy jednal čestně a svědomitě. *„Je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné.“*¹⁰⁸

Možná se to na první pohled nemusí takto jevit, ale pokud tato ustanovení srovnáme s výkonem soudcovské funkce, můžeme vidět určitou podobnost. V soudnictví bude základním vztahem vztah soudce a práva, v advokacii, jak bylo zmíněno, je to vztah advokáta a jeho klienta. Soudce má dbát na důsledné „zastupování“ práva v souladu s jeho nejlepším vědomím a svědomím, advokát pak je povinen při zastupování zájmů svého klienta postupovat tak, aby učinil vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné. V obou vztazích je na prvním místě zájem, a to buď práva, nebo klienta. Dá se to popsat také tak, že zatímco soudce má být vždy na straně práva, advokát má být vždy loajální vůči svému klientovi. A stejně jako soudce má dbát o zachování důstojnosti své funkce, advokát má dbát na to, aby při výkonu své praxe nesnižoval důstojnost advokátního stavu.

Advokátovi náleží za poskytnuté služby odměna, která se určí na základě příslušných zvláštních právních předpisů.

¹⁰⁶ Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku. Česká advokátní komora. Praha: 1997. Dostupné z: <https://www.cak.cz>

¹⁰⁷ ČESKO. § 16 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. In *Zákony pro lidi.cz* (online). AION CS 2010-2020 [cit. 9. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85#p16-1>.

¹⁰⁸ ČESKO. § 16 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. In *Zákony pro lidi.cz* (online). AION CS 2010-2020 [cit. 9. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85#p16-2>

Zákon dále upravuje podmínky, které je nutné splnit, aby mohla být advokátní praxe vykonávána. Při výkonu advokacie klade důraz na morální hodnoty jako jsou poctivost, slušnost nebo čestnost.¹⁰⁹

Stejně jako v soudnictví i advokát je při výkonu své praxe povinen zachovávat mlčenlivost, okolnosti této povinnosti ošetřuje zákon velice podrobně a důsledně, stejně jako podmínky jejího zániku.

Advokáti mohou vykonávat svou praxi jak samostatně, tak v rámci sdružení, za tímto účelem založených. V obou případech zákon ukládá povinnost pojištění, pro případ odpovědnosti za újmu klientovi a vzniku povinnosti k náhradě újmy, k jejímuž splnění je advokát vykonávající advokacii ve sdružení podle zvláštních právních předpisů povinen z důvodu solidární odpovědnosti.¹¹⁰

Zákon o advokacii dále ustanovuje i kárnou odpovědnost advokátů v případě, že se dopustí kárného provinění. Jedná se hlavně o ustanovení §32 až §35e tohoto zákona.

Kárným proviněním advokáta se rozumí: „*závažné nebo opětovné zaviněné porušení povinností stanovených advokátovi nebo advokátnímu koncipientovi tímto nebo zvláštním zákonem nebo stavovským předpisem.*“¹¹¹

Mezi kárná opatření, která lze advokátovi uložit patří: *napomenutí, veřejné napomenutí, pokutu až do výše stonásobku minimální měsíční mzdy stanovené zvláštním právním předpisem, dočasný zákaz výkonu advokacie uložený na dobu od šesti měsíců do tří let, vyškrtnutí ze seznamu advokátů, odnětí knihy o prohlášeních o pravosti podpisu na dobu od šesti měsíců do tří let, pokud se advokát dopustil kárného provinění při činění prohlášení o pravosti podpisu a dočasný zákaz výkonu činnosti podle § 56a uložený na dobu od šesti měsíců do tří let, pokud se advokát dopustil kárného provinění při výkonu této činnosti.*¹¹²

Stejně jako u kárného provinění soudce, v případě, že k vyřešení kárného provinění postačí jeho projednání, může být od kárného opatření upuštěno, zákon dále

¹⁰⁹ JACHNICKÝ, D. Etické aspekty právních profesí - I. *Právní prostor* (online). 2015. [cit. 16. 2. 2015]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz>.

¹¹⁰ ČESKO. § 24a odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. In *Zákony pro lidi.cz* (online). AION CS 2010-2020 [cit. 9. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85#p24a-1>

¹¹¹ ČESKO. § 32 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. In *Zákony pro lidi.cz* (online). AION CS 2010-2020 [cit. 9. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85#p32-2>

¹¹² ČESKO. § 32 odst. 3 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. In *Zákony pro lidi.cz* (online). AION CS 2010-2020 [cit. 9. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85#p32-3>

ustanovuje další okolnosti upuštění od kárného opatření, kárnou odpovědnost advokátních koncipientů apod.

Co se právní etiky v oblasti advokacie týče, je zcela zásadním ustanovením §17 zákona o advokacii, který ukládá advokátovi za povinnost dodržovat pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže, jež stanoví stavovský předpis, v tomto se od soudnictví liší, jak již bylo řečeno.

Stavovským předpisem je v tomto případě etický kodex advokáta, který je pro advokáty při výkonu jejich praxe závazný. S tím zcela souvisí i potřeba ustanovit určitou stavovskou organizaci, která bude stavovské předpisy vytvářet a bude provádět kontrolu nad řádným výkonem advokacie v ČR, touto organizací je Česká advokátní komora, jejíž pravomoci i povinnosti vůči advokátům plynou ze zákona.

Česká advokátní komora se charakterizuje jako „největší samosprávná právnická profesní organizace v České republice, vykonávající veřejnou správu na úseku advokacie a jako taková chrání a garantuje kvalitu právních služeb poskytovaných advokáty.“¹¹³

Samotný *„etický kodex advokáta obsahuje 34 článků a vztahuje se nejen na advokáta, ale přiměřeně i na advokátní koncipienty. S ohledem na etický rozměr profese advokáta je podstatné zejména, aby advokát svým jakýmkoliv jednáním přispíval k důstojnosti a vážnosti advokátního stavu tím, že bude jednat poctivě a čestně a bude mít slušné chování.“*¹¹⁴

V porovnání se zákonnou úpravou lze jednoznačně říci, že danou úpravu rozšiřuje a rozvádí do podrobností v takové míře, že samotné právní předpisy doplňuje, a to nejen v otázkách, ve kterých zákon na kodex přímo odkazuje a jejichž úpravu mu přenechává.

Výzvu ke slušnému chování můžeme vnímat jako určitý přesah z profesionálního života do soukromého. I v rámci advokacie je zachovávání *důstojnosti a vážnosti advokátního stavu*, opět dáвано do přímé souvislosti s jednáním jednotlivých advokátů, proto i v advokacii nesmírně záleží na tom, aby si advokáti uvědomovali závažnost své profese, neboť i oni svým chováním přispívají k tomu, aby společnost měla právnické profese v úctě, jež jim náleží. A zároveň porušováním těchto

¹¹³ URL: <https://www.cak.cz>. [cit. 2020]

¹¹⁴ JACHNICKÝ, D. Etické aspekty právních profesí - I. Právní prostor (online). 2015. [cit. 16. 2. 2015]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz>.

pravidel mohou zapříčinit poškození pověsti nejen advokátní profese, ale i ostatních právnických stavů, ať se jedná o soudce, státní zástupce, notáře a jiné.

Etický kodex upravuje nejen vztah advokáta a klienta, ale i kolegiální vztahy uvnitř advokacie, pravidla soutěže advokátů a další povinnosti, jež z výkonu advokacie vyplývají.

Působnost kodexu je vymezena osobně a věcně. Dle osobní působnosti je etický kodex závazný pro advokáty zapsané v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou, též hostující evropské advokáty (§35f zákona) a usazené evropské advokáty (§35l zákona) při poskytování právních služeb na území České republiky. K věcné působnosti je uvedeno, že právní řád, jímž se řídí právní vztahy advokáta ke klientovi anebo k třetím osobám v souvislosti s výkonem advokacie, je pro působnost etického kodexu advokáta nerozhodný, a dále pro mezinárodní činnost advokáta v rámci Evropské unie a Evropského hospodářského prostoru platí pravidla kodexu subsidiárně k Etickému kodexu advokátů Evropské unie v platném znění.¹¹⁵

Co se týče otázky dostatečnosti zákonné úpravy, ve smyslu, zda etický kodex není zbytečnou nadstavbou k zákonu, jsem toho názoru, že díky jeho závazné a doplňující povaze ve vztahu k právním předpisům, má v eticko-právní úpravě své místo a roli, což dosvědčuje fakt, že i sám zákonodárce se na stavovský předpis odvolává a jeho porušení klasifikuje jako kárné provinění.¹¹⁶

5.3 Notář

Notářství je velmi specifickým odvětvím právnických profesí, neboť jeho agendu tvoří různorodý soubor činností, ať se jedná o sepisování veřejných listin, soudní komisařství v rámci dědických řízení, nebo přijímání úschov apod.

Notářem může být bezúhonná plně svéprávná fyzická osoba, jež má české občanství, splnila podmínku vysokoškolského magisterského vzdělání v oboru právo, získala minimálně pětiletou praxi v oboru notářství (popř. jiném právnickém oboru) a úspěšně složila notářské zkoušky. Notářem se může stát i státní občan

¹¹⁵ Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku. Česká advokátní komora. Praha: 1997. Dostupné z: <https://www.cak.cz>

¹¹⁶ ČESKO. § 32 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. In *Zákony pro lidi.cz* (online). AION CS 2010-2020 [cit. 9. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85#p32-2>

členského státu Evropské unie, jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor nebo Švýcarské konfederace, splní-li další, zákonem uvedené, podmínky.¹¹⁷

Z historického pohledu skvěle shrnuje vývoj tohoto právního oboru S. Balík, který uvádí, že: „*notářství je rovněž profesí s dlouhou historií, spojenou s veřejnou listinou a dědickým řízením. Obdobně jako v případě advokacie, bylo notářství plně rozvinuto již v antice. V českých zemích jsou počátky veřejného notářství spojovány s recepcí římského práva a s osobností Jindřicha z Isernie, který na pražském Vyšehradě za vlády Přemysla Otakara II. založil školu k výuce artis dictandi. Vrcholu dosáhlo notářství za Lucemburků, jeho úpadek předznamenalo husitství, do poloviny 19. století pak notářství v českých zemích, na rozdíl od zemí s historickou kontinuitou latinského notářství (Itálie, Francie, Španělsko, Portugalsko), živořilo. K postupnému budování svobodného notářství došlo podle francouzského vzoru v 50. letech 19. století, tento vývoj byl pak završen přijetím notářského řádu z roku 1871, který v českých zemích platil až do počátků tzv. právníké dvouletky. V období komunistické totality bylo notářství zestátněno, státní notářství bylo pak v podstatě specializovaným soudem pro některá nesporná řízení. K obnově svobodného notářství typu latinského notářství došlo až s účinností platného notářského řádu, respektive zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).*“¹¹⁸

Notářský stav je oproti advokátnímu, či soudcovskému stavu, méně početný, v současnosti v ČR působí 441 notářů, což napomáhá velmi dobré vzájemné vykazatelnosti, v tak malé skupině jsou přestoupení vůči etice poměrně zjevné, což je velmi dobrým preventivním faktorem, navíc je v takovém počtu mnohem lehčí vést dohled nad svými členy. I z toho důvodu není počet kárných prohřešků, např. v porovnání s advokací, tak vysoký, což se odráží i v malém množství kárné judikatury.

Notáři v některých záležitostech působí jako zástupci státu, proto jejich stav, vedle dohledu orgánů notářské samosprávy, podléhá i státní kontrole.¹¹⁹

¹¹⁷ ČESKO. § 7 zákona č. 358/1992 Sb., České národní rady o notářích a jejich činnosti (notářský řád). In *Zákony pro lidi.cz* (online). AION CS 2010-2020 [cit. 9. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-358#p7>

¹¹⁸ SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 231-232. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

¹¹⁹ SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 232. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

Primárním pramenem eticko-právních pravidel je již zmiňovaný notářský řád, který byl přijat v roce 1992. Dále pak pravidla vychází i ze stavovského předpisu, kterým je Kárný řád přijatý sněmem Notářské komory České republiky v roce 2009, jež byl schválen Ministerstvem spravedlnosti čj. 226/2009-OD-ORG/2.¹²⁰

S. Balík uvádí, že: „*Etická pravidla pro notáře vycházejí především z páté části notářského řádu o obecných ustanoveních o notářské činnosti a o poskytování právní pomoci.*“¹²¹

Zákonná úprava notářství, ve srovnání s úpravou advokacie a soudnictví, obsahuje jen velmi málo etických pravidel. Uvádí, že notář je povinen řídit se ve své činnosti zákony a dalšími obecně závaznými právními předpisy, dále je také vázán pokyny klienta nestanoví-li zákon jinak, zákon ukládá dále povinnost mlčenlivosti, ale daleko více rozebírá faktická pravidla notářské praxe jako takové.

Notářství stojí na pomezí soudnictví a advokacie, na rozdíl od advokacie je notář povinen vykonávat svou činnost nestranně a nezávisle, čímž se blíží více k soudnictví, ale samotný vztah notáře s klientem nese mnoho podobných prvků jako vztah klienta a advokáta.

Nejdůležitějším prvkem notářské profesní etiky je notářský slib, jež notáři skládají při svém jmenování, tento slib zní: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že v činnosti notáře budu zachovávat ústavní a jiné zákony a obecně závazné právní předpisy a budu zachovávat mlčenlivost. V notářské činnosti budu postupovat nestranně a nezávisle.*“¹²²

Tento slib shrnuje podstatu profesní notářské etiky a je dále doplněn stavovskými předpisy. Obecně lze říci, že právní etika v rámci notářství je ve srovnání s advokací a soudnictvím méně rozsáhlá.

Pokud budeme zkoumat povinnosti notářů, pak nejčastějšími kárnými delikty mohou být porušení mlčenlivosti a zpronevěra finančních prostředků z notářské úschovy. V rámci kárného řízení je nad činností notářů vykonáván dohled Ministerstvem spravedlnosti v té agendě, kde notáři zastupují stát (např. sepisování

¹²⁰ SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 232. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

¹²¹ SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 233. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

¹²² SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 233. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

veřejných listin apod.) a dále zastává kontrolní úlohu Notářská komora České republiky.¹²³

5.4 Shrnutí

Na závěr této kapitoly lze říci, že současná úprava profesní etiky je ve všech třech stavech, které zde byly popsány dostačující a jak dosvědčují dlouhá léta praxe, také fungující. Rozhodně se nejedná o téma, které by bylo mezi právníky tabu, ale je vedeno stále více diskuzí o tom, jak zlepšovat úroveň profesní etiky právnických stavů, a to nejen na úrovni státní, ale i mezinárodní. Také musíme mít na mysli pravidlo, že na základně přestoupení „malé skupiny, nelze zahrnout celý klan“.

Jak výstižně vyjádřil S. Balík: *„modelů konkrétní právní úpravy, zejména kárného řízení, je celá řada. Podstatná je však vůle dodržovat pravidla. Nutno dodat, že podle případných černých ovcí nelze kritizovat systém jako celek. I černé ovce si však zaslouží, aby kárné řízení či procesní sankce proti nim byly vedeny v rámci práva na spravedlivý proces.“*¹²⁴

Važme si proto všech právníků, kteří si uvědomují váhu svého poslání ve společnosti a vynakládají své síly na zajišťování udržení právního státu, který stojí na spravedlnosti a pravdě.

¹²³ SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 234. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

¹²⁴ SOBEK, T. a kolektiv. *Právní etika*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, 231. s. ISBN 978-80-7502-333-9.

6 Vliv právní etiky na výkon právní praxe v oboru soudnictví

Tuto kapitolu bych ráda pojala formou rozhovoru, kdy jsem pokládala otázky dvěma zástupcům právnických profesí a dvěma zástupcům laické veřejnosti. Jako zástupce právnické profese jsem zvolila skupinu justiční, kdy dotazovanými byli soudce a přísedící. Soudce působí v soudcovské funkci již 28 let, zabývá se civilní agendou u okresního soudu, přísedící působí u okresního soudu, je ve své funkci druhým rokem, v profesním životě se věnuje prevenci kriminality, kdy působí v rámci městské policie jako manažer prevence kriminality a zároveň je zde i strážníkem, toto povolání vykonává již 27 let.

Dotazy byly formulovány tak, aby odrážely názory dotazovaných na konkrétní otázky týkající se profesně-právní etiky soudců a justice obecně.

6.1 Zástupci právnické profese

1. Jak chápete pojem profesně-právní etiky?

Soudce: *„Profesní odpovědnost. Profesní právní problémy se týkají nejčastěji otázek střetu zájmů, mlčenlivosti, odměňování právníků, obecně regulace právních profesí.“*

Přísedící: *„Jako souhrn principů, které by měli lidé vykonávající právní profese implementovat do své práce. Jednoduše řečeno – zachovávají obvyčejnou slušnost by měli nestranně prosazovat, co je správné a spravedlivé.“*

2. Ve vztahu justice a veřejnosti, kdy každý má právo domáhat se ochrany svých práv před soudem a jeho věc má být soudem projednána a rozhodnuta bez zbytečných odkladů (§5 odst. 1 a 2, zákon č. 6/2002 Sb.), vnímáte současnou efektivitu právního řádu ČR jako dostatečnou? Je toto právo podle vás v současnosti naplňováno?

Soudce: *„Nemám pochybnosti o efektivnosti právního řádu ČR, neznamená to ovšem, že by se neměli hledat nástroje ke zvýšení efektivity a důvěryhodnosti soudnictví. Právo je v současnosti naplňováno.“*

Přísedící: *„Zákony nikdy nejsou dokonalé. I v ideálním případě se vyvíjejí s jistým zpožděním, jako reakce na společenské změny. To znamená, že zde vždy zůstává*

určitý prostor, který musí vyřešit právě výše zmíněná slušnost a spravedlnost lidí vykonávajících právní profese.“

3. Pokud ne, v čem vidíte problém a co by podle vás mohlo být řešením?

Soudce: *„Řešení – zvýšení efektivity a důvěryhodnosti soudnictví.“*

Přisedící: *„Právo domáhat se ochrany svých práv je i při zařazení do právního předpisu pouhou frází. To je stav, který vidím už dlouho v ČR. I na právnícké konferenci v roce 2012 se představitelé nejvyšších justičních orgánů shodli, že vymahatelnost práva v ČR je prakticky nulová. (pozn. <https://robertkrejci.blog.idnes.cz>)*

Navzdory závažnosti takových prohlášení ze strany tak vysoce postavených činitelů, tedy lidí, kteří vědí velmi dobře, o čem mluví, se za dalších sedm let nic nezměnilo. Přesněji řečeno, nezměnilo k lepšímu. I já patřím k lidem, kteří jsou přesvědčeni, že u nás má každý právo se domáhat, ale v naprosté většině případů se slušný člověk ničeho nedomůže. K tomu se přiřazuje i fakt, že někdy dospívám k dojmu, že v ČR píší zločinci zákony pro zločince. Také stále slyším z mnoha stran akcentovat důraz na práva pachatelů a téměř neslyším nic o porušených právech slušných lidí – obětí trestné činnosti. Nemáme dobře postavené a formulované zákony a k tomu přispívá i to, že mnozí lidé, kteří by měli vymáhat spravedlnost, zjevně „kašlou“ na morálku a etiku. To jsou spojené nádoby. Přičemž jsem přesvědčený, že při stále přítomné nedokonalosti právních norem je mravní úroveň lidí prosazujících a vymáhajících právo zásadní. Každý, kdo s touto oblastí přišel do styku, myslím potvrdí, že dodržování špatných zákonů je stále lepší varianta než bezprávní stav plynoucí z nedodržování zákonů.

Takže řešení.

V první řadě by už schvalované právní normy neměly být nemravné. A pokud už je během schvalovacího procesu jasné, že obsahují chyby, neměly by být přijímány na politickou objednávku za každou cenu.

Když je zjevné, že zákon je chybný, neměla by oprava trvat roky, což je v našem parlamentu zcela běžné, na rozdíl od jiných států. Každému soudnému člověku je v této souvislosti jasné, nakolik už došlo v ČR k „mafianizaci“ politiky.

Lidé v právních profesích by se měli za svá rozhodnutí zodpovídat, a to nejen řadoví policisté, na které je bič po ruce vždy rychle. Ve zdravé společnosti není přece

možné zjevně nemravná rozhodnutí některých soudců odbýt „kecy“ (a tady si přeji být doslova citován) o nezávislosti soudů. Rozhodnutí soudů by také měla být právní a ne politická, jak tomu v některých případech zjevně je.

V důsledku výše uvedeného jsou v ČR úcta a respekt k zákonům velmi malé a pokud se nepodaří dosáhnout ve společnosti obratu tohoto postoje, nemůžeme mluvit o fungujícím právním státě.“

4. Tak jak je justice v současnosti strukturovaná, je podle vás dobře fungující organizací soudů, nebo je podle vás potřebné provést reformu v uspořádání? Pokud ano, tak jaká organizace by podle vás byla více efektivní? (otázka je směřována na územní i věcné rozdělení soudů – okresní, krajské soudy apod., a zároveň i na strukturu soudů ve smyslu opravných a mimořádných opravných prostředků – zda podle vás kontrolní systém plní svůj účel, či napomáhá k průtahům soudních řízení a zbytečně soudy zahlcuje)?

Soudce: *„Organizace soudů je dobře fungující, kontrolní systém plní svůj účel.“*

Přisědící: *„Jsem přesvědčený, že není třeba reformovat desítky let zažitou strukturu, která je v případě řádné práce všech nebo alespoň značné většiny zúčastněných zcela funkční. Zvlášť reformy v duchu posledních třiceti let mi jen při pouhé zmínce nahánějí husí kůži. Potřebujeme zásadní změny, ale FUNKČNÍ. A znovu opakuji, nejsou to podle mého názoru změny zaběhlé struktury.“*

5. Podle §60 odst. 1, zákona o soudech a soudcích, jsou jedním z předpokladů pro výkon funkce soudce či přísedícího i morální vlastnosti dané osoby, jež mají být zárukou řádného výkonu funkce, uveďte prosím, jaké konkrétní morální vlastnosti jsou podle vás v tomto případě klíčové (popř. i proč)?

Soudce: *„Vzdělanost, celoživotní vzdělávání, odvaha rozhodnout a rozhodnutí obhájit, nestrannost.“*

Přisědící: *„To je v současné době, při mnoha názorech na morálku, těžká otázka. Zákon sám to vymezuje pouze bezúhonností, což je svým způsobem vtipné, když například každý řadový strážník musí být nejen bezúhonný, ale i spolehlivý.*

Jinak soudce, ale i další lidé spravující komunitu, by měli být jen jednou ženatí, střídmi, rozvážní, řádní, pohostinní, schopní jasně formulovat a zdůvodnit své postoje a jednání, ne pijaní, ne rváči, nýbrž vldní, smírliví a nezištní. Mají dobře vést svou rodinu a mít děti poslušné a počestné. Kdo se nedokáže řádně starat o

svou rodinu, nedokáže se starat ani o věci komunity. Kdyby do veřejných funkcí nesměli být dosazováni rozvedení lidé, kteří se nestarají o svou rodinu a nemají řádně vychované děti, to by byla mravní revoluce.“

6. Ve slibu, jež soudci a přísedící skládají po jmenování do funkce, je mimo jiné slib, že budou rozhodovat *nezávisle, nestranně a spravedlivě*.

a) Jakým způsobem lze tomuto slibu dostat?

Soudce: *„Být slušný člověk.“*

Přísedící: *„Jedině tak, že ho budou dodržovat.“*

b) Jaká opatření při výkonu vaší funkce přijímáte, abyste byl/byla schopen/schopna rozhodovat nestranně, nezávisle na vašich osobních morálních přesvědčeních a hodnotách?

Soudce: *„Jsem slušný člověk a profesionál.“*

Přísedící: *„Držím se zákona. Ale držím se i toho, co považuji za mravné a spravedlivé, protože to k aplikaci práva nedílně patří. Proto rozhodujeme v senátu, aby tam každý svůj pohled vnesl. V senátu také rozhodujeme proto, aby tu byla nějaká kontrola a vyváženost.“*

7. Jak chápete pojem spravedlnost?

Soudce: *„Kvalitní uspořádání lidských vztahů, spravedlnost = rovnost před zákonem.“*

Přísedící: *„Na to nemohu odpovědět jinak než jako u zkoušky. Spravedlnost je pro mne v první řadě charakterizována čtyřmi principy. Spravedlnost jako rovnost před zákonem, tedy rovné, nestranné zacházení se všemi lidmi. Potom procesní spravedlnost, tedy rozhodování stejných případů shodně a různých případů různě. Dál distributivní spravedlnost, tedy spravedlivé rozdělování požitků – břemen, a nakonec spravedlnost retributivní, tedy přiměřené tresty i odměny stejně pro všechny.“*

8. Je podle vás zákon vždy zárukou spravedlnosti? Pokud ne, jak se v praxi s těmito nedostatky vyrovnáváte?

Soudce: *„Ano, zákon je vždy zárukou spravedlnosti.“*

Přisedící: *„Je známý fakt, že co je legální, nemusí být legitimní. Ve své soudní praxi jsem se s tím neseťkal. Při výkonu povolání to, co považuji za nemorální, nedělám.“*

9. Ocitl/ocitla jste se někdy v situaci, kdy podle vás rozsudek byl zcela v souladu s právním řádem ČR, avšak z hlediska spravedlnosti nebyl dostatečný?

Soudce: *„Ne.“*

Přisedící: *„Ano.“*

10. Vnímáte právní řád ČR jako dostatečně flexibilní, aby byl schopen reagovat na nespočet unikátních situací, či je pro výkon vaší funkce (kdy máte rozhodovat i vykládat zákon v souladu s vaším nejlepším vědomím a svědomím) někdy svazující a příliš neadaptovatelný? Pokud ano, jak se to projevuje a jakým způsobem se s takovou situací profesně vyrovnáváte?

Soudce: *„Ano, dle mého názoru je dostatečně flexibilní.“*

Přisedící: *„Jak už jsem řekl dříve, žádný zákon nemůže obsáhnout všechny situace, které život přinese. Proto tu vždy bude prostor, ve kterém budou lidé aplikující právo muset prokázat své osobní kvality. Mě v této souvislosti chybí v trestním zákoně ustanovení, kterým některé jiné státy vyplnily jisté vakuum, které vzniká v kontinentálním právu v porovnání s anglo-americkým, kde soudci v případě potřeby mohou právo vytvářet. Tedy ustanovení ve smyslu, že trestným činem může být i jednání, které není v trestním zákoníku popsáno, pokud je jeho společenská nebezpečnost dostatečně vysoká.“*

11. Jak vnímáte úroveň právní jistoty v ČR?

Soudce: *„Úroveň právní jistoty v ČR je vysoká, stabilní, je jedním ze znaků existence právního státu.“*

Přisedící: *„Naprostě mizivá. Jak už jsem uvedl, vymahatelnost práva je v ČR podle odborníků takřka nulová. Od toho se odvíjí i úroveň právní jistoty. Postoj veřejnosti k zákonům už jsem popsal.“*

12. Je podle vás právní systém kontinuální, dostatečně přehledný a srozumitelný i pro širokou veřejnost?

Soudce: *„Ano.“*

Přisedící: *„Naprosto ne a často tento názor slyším i od jiných lidí, k jejichž práci aplikace zákona patří.“*

13. Jak vnímáte platové ohodnocení soudců? Adekvátní, k poměru práce a zodpovědnosti spojené s touto funkcí, přehnané nebo nedostatečné?

Soudce: *„Ohodnocení je adekvátní.“*

Přisedící: *„Není to takhle jednoduché. Stejně jako u jiných profesí jsou soudci, kteří by měli dostávat za odvedenou práci minimální plat. Jinak v porovnání s mediánem příjmů v ČR jsou podle mého názoru velmi dobře ohodnoceni. Stejně tak i v porovnání s některými srovnatelnými profesemi.“*

14. Je podle vás platové ohodnocení funkce soudce dostatečné, aby odpovídalo cíli zaručit soudcovu nezávislost?

Soudce: *„Ano.“*

Přisedící: *„Praxe nás učí, že v tomto problému nespočívá. Nenažranec bude nenažraný vždycky a my Češi už po generaci víme, že s jídlem roste chuť. Vždy to bude především o morálních kvalitách jednotlivců.“*

15. Zákon o soudech a soudcích ustanovuje soudci a přisedícímu za povinnost svou funkci vykonávat *„svědomitě a jak při výkonu funkce, tak i v občanském životě se zdržet všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů.“*

a) Jak chápete termín důstojnost soudcovské funkce a co pro vás tento termín zahrnuje?

Soudce: *„Bezúhonnost.“*

Přisedící: *„V této souvislosti má pro mne výraz důstojnost dvě složky. Jednak důstojnost jako postavení nebo pozice ve společnosti, tedy jak společnost takové lidi vnímá. To je podpořeno i zákonnými ustanoveními, například zákonnou ochranou úředních osob, ale také stanovenou hranicí minimálního vzdělání a konec konců i výší finančního ohodnocení práce.“*

Vedla této „darované“ důstojnosti se o svou důstojnost musí každý zasloužit sám způsobem svého života. Teprve obě dohromady přináší úctu a čest, což jsou termíny, které ke slovu důstojnost neoddělitelně patří.“

b) Jak se projevuje tato povinnost ve vašem občanském životě?

Soudce: „*„Dodržování práva.“*“

Přisedící: „*„Snažím se dodržovat to, co jsem předestřel v odpovědi na pátou otázku.“*“

c) Vnímáte rozdíl mezi termíny občanský život a osobní život, nebo jsou to pro vás synonyma?

Soudce: „*„Občanský život = dodržování práva, osobní život = manželství, mateřství, ochrana, láska a pomoc lidem, které miluji.“*“

Přisedící: „*„Nejsou to pro mne synonyma, ale hluboce se překrývají.“*“

16. Kárná opatření, která jsou stanovena pro případ kárného provinění (viz. §87-90 zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích), jsou podle vás dostatečně motivující, aby splňovala jak preventivní charakter vůči takovým proviněním, tak jejich dostatečný postih? Nebo se vám jeví jako nedostatečná a málo přísná?

Soudce: „*„Kárná opatření jsou dostatečně motivující.“*“

a) Pokud ano, jakým způsobem byste daná opatření zpřísnil/la? Nebo naopak považujete opatření za přehnaná?

Přisedící: „*„Považuji je za dostatečná, ale je to stále dokola. I zde musíme položit otázku nakolik a jak je právo vymáháno, tedy jak často a jak jsou tato opatření uplatňována. Soudce může být odvolán. Sdělovacími prostředky proběhlo více kauz, ve kterých soudci rozhodli zjevně nemravně. Kolik jich bylo odvoláno? A kolik soudců obecně bylo za posledního čtvrt století odvoláno a kolik kárně potrestáno?“*“

b) Jaké změny byste v takovém případě navrhoval/la?

Přisedící: „*„Především soudce by měl nést odpovědnost za následky, které jeho rozhodnutí přineslo. Pokud soudce například nevyhoví žádosti o vzetí do vazby a pachatel potom dále páchá trestnou činnost nebo ovlivňuje svědky, měl by být soudce potrestán. Pokud soudce schválí předčasné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a propuštěný spáchá trestný čin, zvláště pokud by byl závažný, soudce by měl být potrestán. V případech, kdy je trestná činnost spojena s vraždou, by tresty pro takové soudce měly být velmi přísné. A tím mám namysli trest odnětí svobody. V podstatě pouze to, co platí v jiných profesích, kde pracovníci nesou následky svých chyb a nikdo s nimi nediskutuje.“*“

17. Jak vnímáte vztah veřejnosti a justice? Funguje zde dobrá komunikace obou stran, nebo jsou si podle vás obě strany vzdáleny? Kde vidíte potenciál pro zlepšení komunikace justice s veřejností?

Soudce: *„Komunikace funguje poměrně dobře, ale strany si musí být vždy, vzhledem k stanovení a rozdílné pozici, do určité míry vzdáleny. Zlepšení komunikace spatřuji v umožnění lepšího přístupu k informacím a digitalizaci soudních a mimosoudních postupů.“*

Přísedící: *„Jsou si vzdáleny. Hlavním způsobem komunikace justice s veřejností je její práce a výsledky a důsledky její práce. To je důvod, proč veřejnost nemá stále v justici důvěru a proč v důsledku nemá respekt ani k justičním orgánům ani k zákonům. Dokud slušní lidé nevidí, že justice prosadí a vynutí jejich oprávněné zájmy, situace se nezmění.“*

18. Jsou podle vás média při propojování justice a společnosti vhodným prostředkem?

Soudce: *„Ne.“*

Přísedící: *„Z toho, co jsem řekl je zřejmé, že roli médií vidím jako podružnou. Zvláště při způsobu, jakým dnes informace přinášejí.“*

19. Jak vnímáte úlohu médií v takovém úkolu a jsou podle vás v tomto směru média v současnosti nestranným informátorem, nebo naopak svým vlivem na veřejnost vztah justice a široké veřejnosti poškozují?

Soudce: *„Média nejsou nestranným informátorem, vlivem na veřejnost vztah justice a široké veřejnosti poškozují.“*

Přísedící: *„Nestranná media dnes neexistují. Jak říkával můj tatínek, který se na jejich práci částečně podílel, přinášejí 80% lži, 15% polopravd a 5% pravdy, a to ještě z velké části účelově podané. K tomu je třeba přičíst honbu za senzacími a fakt, že v množství negativních zpráv se těch několik pozitivních naprosto ztratí. Takže poškozují.“*

6.2 Zástupci laické veřejnosti

1. Co, jako laik, vnímáte pod pojmem etika právnických profesí?

Dotazovaný č.1: *„Zcela jednoduše – etika právníků, vlastní jejich profesí, nikoliv pak nutně jim osobně. Ve srovnání s etikou jiných profesí je etika právnických profesí specifická tím, že právníci více nežli jiné profese ovlivňují vznik a výklad práva. Známý výrok, že právo je minimum morálky, pak poukazuje na skutečnost, že právníci mají možnost ovlivňovat více než kdo jiný to, co bude za ono minimum považováno. Tato etická role právnických profesí je v sekulární společnosti posílena také oslabením vlivu tradičních institucí (např. církve) na morálku společnosti.*

Dále mne napadá, zda existuje jednotná nebo jednoduše jedna etika právnických profesí či zda každá z profesí má svou vlastní. Narážím tím na skutečnost, že si myslím, že jiné morální hodnoty budou ve své praxi uplatňovat soudci, jiné advokáti a jiné např. firemní právníci.“

Dotazovaný č.2: *„Neúplatnost, nenadržování jedné straně, snahu o maximální spravedlnost, svědomitá práce.“*

2. Ve vztahu justice a veřejnosti, kdy každý má právo domáhat se ochrany svých práv před soudem a jeho věc má být soudem projednána a rozhodnuta bez zbytečných odkladů (§5 odst. 1-2) zákon č. 6/2002 Sb.), vnímáte současnou efektivitu právního řádu ČR jako dostatečnou? Je toto právo podle vás v současnosti naplňováno?

Dotazovaný č.1: *„Definice zbytečných odkladů je obecná a tudíž ano, věcně je spíše naplňováno. Ale soudy a jejich zaměstnanci jsou v současné době přetížení, a to často i z důvodu, že se na ně veřejnost obrací i s bagatelními věcmi, které by bylo možné řešit i mimosoudně.“*

Dotazovaný č.2: *„Délka některých procesů je ostudně dlouhá. Podat žalobu se asi nikomu nebrání, ale většina lidí si to raději rozmyslí, protože i přes jasnou křivdu nemáte jistotu, že spor vyhraje a vyhraje-li, bude vás to stát peníze, čas, nervy atd.“*

3. Pokud ne, v čem vidíte problém a co by podle vás mohlo být řešením?

Dotazovaný č.2: *„Problém vidím v tom, že když soudci soudí kauzu, kde je třeba mít velkou odbornost (např. Energetický zákon, Zákon o myslivosti), uchylují se k*

zjednodušení si práce tím, že zahodí „selský rozum“ a soustředí se na formální/administrativní stránku věci. Řešením by byla specializace soudců na určité obory a samozřejmě neustálé vzdělávání se v dynamicky se rozvíjející společnosti.“

4. Tak jak je justice v současnosti strukturovaná, je podle vás dobře fungující organizací soudů, nebo je podle vás potřebné provést reformu v uspořádání? Pokud ano, tak jaká organizace by podle vás byla více efektivní? (otázka je směřována na územní i věcné rozdělení soudů – okresní, krajské soudy apod., a zároveň i na strukturu soudů ve smyslu opravných a mimořádných opravných prostředků – zda podle vás kontrolní systém plní svůj účel, či napomáhá k průtahům soudních řízení a zbytečně soudy zahlcuje)?

Dotazovaný č.1: „Myslím si, že do značné míry by přetíženým soudům pomohlo navýšení personálu, který zajišťuje administrativu soudních procesů, což nejsou jenom soudci.

Dále by mohla procesy urychlit digitalizace. Nové způsoby doručování písemností, zjednodušení či zautomatizování systému protokolace, by jistě pomohlo.

Myslím si, že by mohla pomoci i lepší legislativa pro podání hromadné žaloby.

Paradoxně více práce soudům přinášejí alternativní tresty, ale ty jsou pro společnost z hlediska výše nákladů na tresty odnětí svobody, celkově výhodnější. A česká justice s nimi zatím pracuje výrazně méně než západní a severní evropské státy.“

Dotazovaný č.2: „Tohle jako laik nedokážu posoudit. Samozřejmě, že násobné možnosti odvolávat se soudy zahlcuje, nicméně jedna možnost odvolání je asi v pořádku.“

5. Podle §60 odst. 1) Sb. zákon o soudech a soudcích jsou jedním z předpokladů pro výkon funkce soudce či přisedícího i morální vlastnosti dané osoby, jež mají být zárukou řádného výkonu funkce, uveďte prosím, jaké konkrétní morální vlastnosti jsou podle vás v tomto případě klíčové (popř. i proč)?

Dotazovaný č.1: „Pracovitost a schopnost zvládat stres, pokoru, zodpovědnost, nestrannost.

Soudy rozhodují často o lidských osudech a jsou zavaleni prací, což by snadno mohlo vést k rutinnímu přístupu a aroganci ze strany soudců. Zodpovědnost a pokoru, aby při rozhodování o lidských životech nezneužívali moci, kterou jim společnost svěřila. A nestrannost je také důležitá, protože čím výše bude soudce postavený, tím více bude pokusů ho zkorumpovat finančně. Na druhou stranu nestrannost je hlubší než třeba pojem neúplatnost, zahrnuje i to, že nebude při výkonu svého povolání zohledňovat své osobní postoje. Např. soudce je po vleklém a náročném rozvodu a spor s vlastní ženou by ho mohl v dalším manželském sporu vést k tomu, aby stranil muži.“

Dotazovaný č.2: *„Neúplatnost, cit pro spravedlnost, pracovitost, moudrost, trpělivost, nestrannost, zdravá míra sebevědomí, nesmí být arogantní.“*

6. Ve slibu, jež soudci a přísedící skládají po jmenování do funkce, je mimo jiné slib, že budou rozhodovat nezávisle, nestranně a spravedlivě.

a) Dostává podle vás současná justice tomuto slibu?

Dotazovaný č.1: *„Toho slibu v absolutním smyslu nelze dosáhnout a nejsem si jistá, zda spíše neslibují, že se budou snažit tak rozhodovat. Věřím, že se mnozí podle svého nejlepšího vědomí a svědomí snaží. Nikdo není neomylný a samozřejmě, v každé profesi budou černé ovce.“*

Dotazovaný č.2: *„Ne vždy.“*

b) Dokázal/la byste navrhnout opatření, která by český právní řád měl přijmout pro lepší zajištění daných nároků?

Dotazovaný č.1: *„Ministerstvo spravedlnosti by mohlo lépe stanovit pravidla pro posuzování osobnostní způsobilosti budoucích soudců a vytvořit si v dané oblasti propracovanější metodiku a vlastní tým odborníků, který by prováděl psychologické vyšetření zájemců o pozici soudce a státního zástupce. Myslím, že to nyní dělá nějaká externí firma, ale nejsem si tím jistá.“*

Dotazovaný č.2: *„Přísnější výběr soudců (schvalovací komise), psychotesty, a tak podobně. Jde o velmi těžký úkol.“*

7. Jak chápete pojem spravedlnost?

Dotazovaný č.1: *„V rámci teologie je spravedlnost jednou z Božích charakteristik. Bůh pak je univerzálním garantem a vykonavatelem spravedlnosti.“*

Z hlediska etiky pak, je pro člověka spravedlnost ctností, o niž by měl usilovat.

Z hlediska sociálního je spravedlnost dobrá – správné uspořádání lidských vztahů a do značné míry je založeno na vzájemné dohodě a respektu jednoho vůči druhému.“

Dotazovaný č.2: *„Já pod spravedlností vidím způsob, jakým člověk přistupuje ke druhým lidem. Nedělat druhým to, co nechci, aby oni dělali mě s výjimkou trestu a přiměřené obrany.“*

8. Je podle vás zákon vždy zárukou spravedlnosti?

Dotazovaný č.1: *„Ne.“*

Dotazovaný č.2: *„I kdyby byly zákony sebelepší, stále je budou vykládat ovlivnitelní lidé, takže zárukou být nemůže.“*

9. Ocitl/ocitla jste se někdy v situaci, kdy podle vás rozsudek byl zcela v souladu s právním řádem ČR, avšak z hlediska spravedlnosti nebyl dostatečný?

Dotazovaný č.1: *„Ano. Ale byla jsem pouze svědkem takového rozsudku.“*

Dotazovaný č.2: *„Já osobně jsem se ocitnul u dvou případů, kdy byl rozsudek zcela v nesouladu s právním řádem ČR, a především v nesouladu se selským rozumem. Míra výše trestu je vždy nějakým kompromisem.“*

10. Vnímáte právní řád ČR jako dostatečně flexibilní, aby byl schopen reagovat na nespočet unikátních situací, či je podle vás pro výkon funkce soudce (kdy má rozhodovat i vykládat zákon v souladu s jeho nejlepším vědomím a svědomím) někdy svazující a příliš neadaptovatelný?

Dotazovaný č.1: *„Nejsem schopná takto odpovědět o právním řádu jako celku. Ústavní pořádek by měl být schopen reagovat na změny, ale ve své podstatě by měl zůstat nezměněn (zůstat demokratický).“*

Soukromé právo má mnoho vrstev a životní situace přinášejí nevyčerpatelné množství variant situací, a ještě nespočetnější množství variant jejich řešení. Zákonodárci mají tedy velmi těžký úkol, neboť musí rozhodnout o tom, jak právo pro dané odvětví koncipovat.

Myslím si, že uplatňují dva odlišné přístupy, při tvorbě právních norem. Buď jsou tvořeny velmi podrobné a strnulé normy nebo normy obecné, které však vyžadují

další konkretizaci. Myslím si, že volba přístupu závisí na oblasti, která má být předmětem právní úpravy. V českém právním řádu, jsou tak oblasti s velmi striktními, ale také vysoce neurčitými pravidly. Nedokážu tedy obecně na tuto otázku odpovědět.“

Dotazovaný č.2: *„Slyšel jsem, že soudci jsou vyzíváni, snad Ministerstvem spravedlnosti, aby nesoudili formálně, ale za použití logiky. Z mých zkušeností tento směr potvrdit nemohu.“*

11. Jak vnímáte úroveň právní jistoty v ČR?

Dotazovaný č.1: *„Myslím si, že právo je v České republice čím dál tím více nepřehledné a jeho vymahatelnost nízká. Logicky tedy myslím, že úroveň právní jistoty v ČR není valná. Na druhou stranu se mnohá práva občanů ČR těší i mezinárodní ochraně.“*

Dotazovaný č.2: *„Jako velmi slabou.“*

12. Je pro vás právní systém kontinuální, dostatečně přehledný a srozumitelný, nebo byste řekl/řekla, že je pro veřejnost spíše nepřehledný, až příliš často se měnící a úroveň právní jistoty je v ČR nízká?

Dotazovaný č.1: *„Odpověděla bych totožně s předchozí odpovědí.“*

Dotazovaný č.2: *„V našem právním systému spravedlnost hledat opravdu nelze, snad až na vraždy, nicméně ani tam si nejsem jist, viz. kauza Nečesaný, což mohlo skončit jako vražda.“*

13. Jak vnímáte platové ohodnocení soudců? Adekvátní, k poměru práce a zodpovědnosti spojené s touto funkcí, přehnané nebo nedostatečné?

Dotazovaný č.1: *„Myslím si, že v rámci veřejného sektoru je skvostné a je naprosto úžasné ve srovnání s vězeňskou službou, která sice rozsudek nevydává, ale posléze realizuje (tzn. v určitém slova smyslu vykonává spravedlnost a usiluje o nápravu pachatelů). Tedy platy soudců stát ve srovnání s jinými oblastmi justice, rozhodně nezanedbává. Pokud však uděláme srovnání s firemním sektorem, jistě se soudci vzhledem ke své erudici a množství povinností mohou cítit společností nedocenění.“*

Dotazovaný č.2: *„Nemám dostatek informací k posouzení.“*

14. Je podle vás platové ohodnocení funkce soudce dostatečné, aby odpovídalo cíli zaručit soudcovu nezávislost?

Dotazovaný č.1: *„Dle mého názoru žádné platové ohodnocení toto zaručit nemůže. Ale ano, myslím si, že úroveň platů soudců je dostatečná, aby byli schopni nejen pokrýt výdaje na živobytí jich samotných i jejich rodin, ale zároveň si mohli dovolit určitý vyšší životní standard, který souvisí s tím, že jsou pro společnost klíčovou skupinou.“*

Dotazovaný č.2: *„Nemám dostatek informací k posouzení.“*

15. Zákon o soudech a soudcích ustanovuje soudci a přísedícímu za povinnost svou funkci vykonávat „svědomitě a jak při výkonu funkce, tak i v občanském životě se zdržet všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů.“

a) Jak chápete termín důstojnost soudcovské funkce?

Dotazovaný č.1: *„Tak důstojnost je vlastní samotné pozici soudce. Souvisí s tím, že na soudce společnost deleguje určitou míru autority. Soudce by tuto autoritu, která není autoritou přirozenou, ale souvisí s jeho funkcí, neměl podrývat nevhodným chováním ve svém osobním životě.“*

Dotazovaný č.2: *„Určitá úroveň chování, nepřekročitelné hranice nastavené mnohem přísněji než u laiků.“*

b) Co pro vás tento termín zahrnuje?

Dotazovaný č.1: *„Autoritu, kterou má daná funkce a s ní spojenou odpovědnost.“*

Dotazovaný č.2: *„Vážnost úřadu, který zastává.“*

c) Jak by se podle vás měla projevat tato povinnost v občanském životě soudce či přísedícího?

Dotazovaný č.1: *„Odpovědným občanským životem.“*

Dotazovaný č.2: *„Projevat by se měla způsobem života i mimo soudní síň.“*

d) Vnímáte rozdíl mezi termíny občanský život a osobní život, nebo jsou to pro vás synonyma?

Dotazovaný č.1: *„Ano, vnímám je rozdílně a vnímá je rozdílně i české právo a myslím si, že nemá specifické nároky na soudce v jeho osobním životě. Má však nároky na soudce v jeho občanském životě, např. výkon funkcí a profesí.“*

Dotazovaný č.2: *„Synonyma.“*

16. Kárná opatření, která jsou stanovena pro případ kárného provinění (viz. §87-90 zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích), jsou podle vás dostatečně motivující, aby splňovala jak preventivní charakter vůči takovým proviněním, tak jejich dostatečný postih? Nebo se vám jeví jako nedostatečná a málo přísná?

Dotazovaný č.1: *„Neznám tato opatření, a proto se k otázce nebudu vyjadřovat.“*

Dotazovaný č.2: *„Nemám dostatek informací k posouzení.“*

17. Jak vnímáte vztah veřejnosti a justice? Funguje zde dobrá komunikace obou stran, nebo jsou si podle vás obě strany vzdáleny? Kde vidíte potenciál pro zlepšení komunikace justice s veřejností?

Dotazovaný č.1: *„Žijeme v době tzv. online justice. Kdy si každý může během pár sekund vyhledat online jakýkoliv zákon a během pár minut najít jeho výklad (otázka je, zda správný).“*

Dotazovaný č.2: *„Jsou to dva různé a vzdálené světy. Komunikace se může zlepšit jedině poté, až veřejnost uvidí v rozsudcích používání zdravého selského rozumu a sníží se počet afér ctihodných soudců.“*

18. Jsou podle vás média při propojování justice a společnosti vhodným prostředkem?

Dotazovaný č.1: *„Nikoliv. Jsou nezbytným partnerem při komunikaci s veřejností. Ale v médiích pracuje jen velmi málo lidí, kteří justici rozumí, proto nejsou média vhodným prostředníkem.“*

Dotazovaný č.2: *„Jsou tím nejmocnějším prostředkem, bohužel.“*

19. Jak vnímáte úlohu médií v takovém úkolu a jsou podle vás v tomto směru média v současnosti nestranným informátorem, nebo naopak svým vlivem na veřejnost vztah justice a široké veřejnosti poškozují?

Dotazovaný č.1: *„Nemám v této oblasti přehled, abych mohla posuzovat.“*

Dotazovaný č.2: „*Tím, že informují nejhlasitěji o senzacích, tak ten vztah poškozují. To že se někde podařilo kauzu rozsoudit dobře jsem nikde v médiích nezaznamenal, na druhou stranu seriál na ČT 1 (Soudce AK se to myslím jmenovalo) nevyzněl pro naši justici úplně špatně.*“

6.3 Vyhodnocení poznatků

V rámci vyhodnocení poznatků získaných skrze rozhovory s dotazovanými, bych ráda shrnula některé body.

Prvním z nich je diferenciací pochopení pojmů *etika právnických profesí* i *spravedlnosti*, jak bylo zmíněno již v předchozích kapitolách, jedná se o pojmy význačné, a proto nebylo překvapujícím zjištěním, že každý z dotazovaných definoval dané pojmy různě. Ukazuje to, jak subjektivní v konečném důsledku naše soudy o morálce i spravedlnosti jsou.

Znepokojujícím, avšak ne překvapivým faktem je, že tři ze čtyř dotazovaných označili míru právní jistoty za velmi nízkou.

Co se týče důležitosti vysoké morální vyspělosti soudců i přísedících, se všichni dotázaní shodli na její zásadní důležitosti pro výkon daných funkcí. Velmi podobně také charakterizovali jednotlivé vlastnosti, které by dotyční měli vykazovat.

Zajímavá shoda nastala i v otázce úlohy médií, coby nestranného informátora a prostředníka mezi justicí a veřejností, kdy všichni dotazovaní viděli současný vliv médií spíše jako negativní, který vztah justice a široké veřejnosti spíše poškozují.

7 Případová studie kárných provinění soudce a advokáta

Než se dostanu k závěru své práce, chtěla bych uvést několik konkrétních případů kárných provinění, která se týkají kárného provinění soudců a kárného provinění advokátů.

7.1 Kárná provinění soudců

V případě soudců se můžeme setkat se dvěma kategoriemi kárných provinění, které je potřeba od sebe rozlišit. V první kategorii nalezneme ta provinění, která jsou porušením povinností plynoucích ze soudcovské funkce a v kategorii druhé porušení důstojnosti soudcovského stavu. Příkladem porušení povinností mohou být např. průtahy v řízení, zástupcem druhé kategorie lze uvést např. nedůstojné vyjadřování soudce do médií.

Dále bych ráda uvedla a rozebrala dva konkrétní případy kárných provinění soudců.

7.1.1 Případ 1

První z případů se odehrál v letech 2008 až 2009, kdy bylo zahájeno kárné řízení proti JUDr. M. K., soudkyni a předsedkyni Městského soudu v Brně.

Soudkyně byla obviněna pro kárné provinění podle ustanovení § 87 ve spojení s ustanovením § 128 zák. č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, spočívající v tom, že zneužila svého postavení k tomu, aby ovlivňovala rozdělení práce v rámci Městského soudu v Brně. Do svého oddělení si nechávala přiřazovat řízení jednoduššího charakteru. Judikát, sp. zn. 1 Ds 14/2008 uvádí řízení ve věcech: *„rozvody manželství, věci, v nichž byla žaloba vzata zpět, jednoduché hromadné žaloby, věci s opatrovníkem, které by podle platného rozvrhu práce měly napadnout jiným soudním oddělením.“*¹²⁵

Tímto svým jednáním měla porušit ustanovení *„článku 38 Listiny základních práv a svobod, postupovala i v rozporu s ust. § 41 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., podle kterého rozdělení jednotlivých věcí, které mají být u soudu projednány a*

¹²⁵ Rozhodnutí Kárného senátu Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Ds 14/2008

*rozhodnuty, do soudních oddělení se řídí rozvrhem práce, a rovněž postupovala v rozporu s ust. § 42 odst. 2 uvedeného zákona.*¹²⁶

Článek 38 Listiny základních práv a svobod stanoví, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, kdy je to zákon, který určuje příslušnost soudu i soudce, další dva odkazy do zákona č.6/2002 Sb., jsou pak speciální úpravou, která ošetřuje konkrétní postup při organizaci rozvrhu jednotlivých řízení v rámci daného soudu.

V důsledku tohoto jednání, judikát uvádí, že byly porušeny také povinnosti soudce, které plynou z ustanovení §80 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., podle kterého je soudce a přísedící povinen vykonávat svědomitě svou funkci a při výkonu funkce a v občanském životě se zdržet všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce, nebo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudu. Dále porušovala ustanovení § 80 odst. 2 písm. b), citovaného zákona, podle kterého je soudce povinen v zájmu záruk nezávislosti a nestrannosti výkonu soudcovské funkce se chovat tak, aby nezavdal příčinu ke snížení důvěry v soudnictví.

Současně se měla dopustit i dalšího závažného kárného provinění, kdy, přestože věděla, že v dané věci, vzhledem k blízkému vztahu vůči jednomu z účastníků řízení, měla být z projednávání vyloučena, tak nejen, že nepostupovala podle příslušných ustanovení Občanského soudního řádu (dále „o.s.ř.“), upravujícího vyloučení soudců (§ 14 a násl. o.s.ř.), ale ještě si tuto věc sama k projednávání vybrala. Judikát uvádí, že ze své pozice řízení záměrně protahovala neodůvodněným odročováním, čímž postupovala v rozporu s ustanovením § 100 odst. 1 věta první o.s.ř. (soud je povinen postupovat v zahájeném řízení i bez dalších návrhů tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta).

Kárný senát Vrchního soudu v Olomouci nakonec uznal kárně obviněnou JUDr. M. K. vinnou pouze ze spáchání kárného provinění podle § 87 zák. č. 6/2002 Sb., ve znění účinném do 30. 9. 2008 (dále jen zák. č. 6/2002 Sb.), spočívajícího v tom, že: *„v rozporu s povinností soudce při výkonu funkce se zdržet všeho, co by mohlo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů, stanovenou § 80 odst. 1 zák. č. 6/2002 Sb., a povinností v zájmu záruk nezávislosti a nestrannosti výkonu soudcovské funkce se chovat tak, aby nezavdala příčinu ke*

¹²⁶ Rozhodnutí Kárného senátu Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Ds 14/2008

snížení důvěry v soudnictví, stanovenou § 80 odst.2 písm. b) zák. č. 6/2002 Sb., v období od srpna 2007 do března 2008 nerespektovala platné rozvrhy práce Městského soudu v Brně na roky 2007 a 2008, když vlastním výběrem věcí, v rozporu s požadavkem upraveným v § 41 odst. 1 a § 42 odst. 2 zák. č. 6/2002 Sb., případně postupem upraveným v § 139 odst. 1, věta poslední, Instrukce ministerstva spravedlnosti č.j. 505/2001-Org., určovala, které věci mají být zapsány do senátu 72 C, v němž vykonávala rozhodovací činnosti a v nichž pak jako soudce působila.“¹²⁷

Kárný senát uložil obviněné kárné opatření, jež spočívalo ve snížení jejího soudcovského platu o 10% na dobu 2 měsíců.¹²⁸

7.1.2 Příklad 2

Druhý případ se jedná soudce Kydalky, který byl obviněn z kárného provinění, kdy se nemístně vyjadřoval o okolnostech amnestijního rozhodnutí bývalého prezidenta Václava Klause. Kárný senát Nejvyššího správního soudu rozhodoval o tomto případě v listopadu 2018. Judikát uvádí, že soudce byl shledán vinným z porušení povinností vyplývajících z §80 odst. 1, odst. 2 písm. b) a odst. 4 zákona č. 6/2002 Sb., neboť v rámci rozhovoru, který vedl s novináři internetového zpravodajského serveru Seznam.cz, odpověděl na otázku, zda se rozhodnutí prezidenta o amnestii ze dne 1. 1. 2013 mělo týkat konkrétních lidí, takto: „*Já jsem o tom osobně přesvědčený.*“ Dále na otázku, zda si myslí, že byla příprava amnestie „zaplacená“ řekl: „*Co je v tomhle státě nemožné? Je to nemožné? Je to možné.*“ Vyjádřil možné podezření, že amnestie byla „připravená a podplacena“.¹²⁹

Kárný senát vydal prohlášení, že tímto svým jednáním „*narušil důstojnost soudcovské funkce a ohrozil důvěru v nezávislé, nestranné, odborné a spravedlivé rozhodování soudů.*“ Čímž spáchal kárné provinění podle §87 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb.¹³⁰

Za tato provinění bylo soudci uloženo kárné opatření formou důtky, jak vyplývá z § 88 odst. 1 písm. a) téhož zákona.

¹²⁷ Rozhodnutí Kárného senátu Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Ds 14/2008

¹²⁸ Rozhodnutí Kárného senátu Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Ds 14/2008

¹²⁹ Rozhodnutí Kárného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. 13 Kss 6/2017-538

¹³⁰ Rozhodnutí Kárného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. 13 Kss 6/2017-538

7.2 Kárná provinění advokátů

Kárná provinění advokátů lze obecně rozdělit do tří kategorií. První kategorií jsou případy, kdy advokát nevykonává svou práci s dostatečnou pečlivostí, což se následně projevuje zmeškáváním lhůt, opomináním učinit jménem klienta podání, neodstraněním vad podání a zejména neinformováním klienta o stavu věci. Tato kárná provinění jsou v rámci výkonu advokátní praxe označena za nejčastější.

Do druhé kategorie lze zařadit případy, kdy advokát nějakým způsobem sáhne na peníze, jež mu klient svěřil v rámci advokátní úschovy a kategorií třetí jsou ta provinění, jimiž dochází k porušení důstojnosti advokátního stavu.

7.2.1 Příklad 1

První případ, jež bych ráda zmínila spadá do první kategorie kárných provinění advokátů, kdy dotyčný právník nevykonává svou praxi s dostatečnou pečlivostí. Jedná se o případ advokáta, který řádně a včas neinformoval svého klienta o tom, že v jeho věci podal odvolání, které bylo neúspěšné, ani že klientovi vznikla povinnost k náhradě nákladů řízení. Vůči advokátovi byla vznesena kárná žaloba, kterou kárný žalobce podal dne 17. 5. 2013 pod č. j. 1268/2012, a to s obviněním, která směřovala proti zanedbání povinnosti informovat klienta řádně a včas o vývoji případu, v němž je advokátem zastupován, dále tako žaloval advokáta z porušení mlčenlivosti, neboť seznámil s některými skutečnostmi případu, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb dalším svým klientům, neboť je zastupoval v obdobných záležitostech. Tímto svým jednáním porušil §16 odst. 1, 2 a §17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1 a čl. 9 odst. 1 Pravidel profesionální etiky, dále také porušil § 16 odst. 1, 2 a §21 odst. 1 zákona o advokacii. Za tato kárná provinění mu byla jako kárné opatření udělena podle §32 odst. 3 písm. c) zákona č. 85/1996 Sb., a advokacii, pokuta ve výši 30 000 Kč.¹³¹

7.2.2 Příklad 2

Jako příklad, jež bude zastupovat druhou kategorii (nesprávné nakládání s klientským depozitem), jsem zvolila případ advokáta JUDr. R. P., kterému bylo rozhodnutím kárného senátu kárné komise ČAK ze dne 4. 10. 2013 sp. zn. K 150/2012 uděleno nejprísnejší kárné opatření, jímž je vyškrtnutí ze seznamu advokátů, neboť se dopustil následujících kárných provinění:

¹³¹ Sbírnka kárných rozhodnutí ČAK 2014–2015. In *Bulletin advokacie*. Česká advokátní komora. Praha: Impax, 2016, 15-19. s. ISSN 1210-6348

„1) porušil § 16 odst. 1, 2 a § 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1, 2, 3 a čl. 9 odst. 2 Pravidel profesionální etiky a čl. 9a Pravidel profesionální etiky ve spojení s čl. 2 odst. 4 Usnesení představenstva České advokátní komory č. 7/2004 Věstníku

2) porušil § 16 odst. 1, 2 a § 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1, 2 a čl. 6 odst. 1 Pravidel profesionální etiky a čl. 9 odst. 2 a čl. 9a Pravidel profesionální etiky ve spojení s čl. 2 odst. 4 Usnesení představenstva České advokátní komory č. 7/2004 Věstníku,

3) porušil § 16 odst. 1, 2 a § 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1, 2 a čl. 6 odst. 1 Pravidel profesionální etiky a čl. 9 odst. 2 a čl. 9a Pravidel profesionální etiky ve spojení s čl. 2 odst. 4 Usnesení představenstva České advokátní komory č. 7/2004 Věstníku,

4) porušil § 9a odst. 1 písm. a) zákona o advokacii,

5) porušil § 16 odst. 1, 2 a § 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1, 2 a čl. 9 odst. 1 Pravidel profesionální etiky,

6) porušil § 16 odst. 1, 2 a § 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1, 2 a čl. 9 odst. 1 Pravidel profesionální etiky,

7) porušil § 16 odst. 1, 2 a § 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1, 2, 3 a čl. 9 odst. 1 Pravidel profesionální etiky,

8) porušil § 29 odst. 1 zákona o advokacii ve spojení s čl. 46 odst. 1 písm. j), l), odst. 2 poslední věta a odst. 3 organizačního řádu a § 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1 Pravidel profesionální etiky.¹³²

Opatření bylo velice přísné, ale při výčtu provinění zcela logické. K tomuto rozhodnutí napomohl i fakt, že samotný advokát příliš nespolupracoval, na četné výzvy se ke stížnostem a kárným žalobám vyjádřil pouze tak, že se cítí nevinný a na jednání se bez omluvy nedostavil.

Jak uvádí Sbíрка kárných rozhodnutí, kárný senát v rozhodnutí uvedl, že: „bezprecedentní porušování povinností advokáta v rozsahu a intenzitě, v nichž se jich dopouštěl kárně obviněný, není jakkoliv omluvitelné.“¹³³

¹³² Sbíрка kárných rozhodnutí ČAK 2014–2015. In *Bulletin advokacie*. Česká advokátní komora. Praha: Impax, 2016, 51. s. ISSN 1210-6348

¹³³ Sbíрка kárných rozhodnutí ČAK 2014–2015. In *Bulletin advokacie*. Česká advokátní komora. Praha: Impax, 2016, 52. s. ISSN 1210-6348

Což je názor, se kterým se zcela ztotožňuji. A mám za to, že kárné opatření v tomto případě bylo zcela adekvátní.

7.2.3 Případ 3

Tento případ naopak spadá třetí kategorie, kdy advokát svým jednáním poruší důstojnost svého stavu. Tento případ se stal ve světě právní etiky nechvalně proslulý, hojně bylo komentováno i médii a veřejností.

Kárného provinění se zde dopustil obhájce, JUDr. Petr Kočí, Ph. D., který zastupoval obžalovanou Lucie Šlégrovou, která byla obviněna ze spáchání přečinu, kterého se měla dopustit projevem sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka podle ustanovení § 404 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. V tomto trestním řízení bylo použito znaleckého posudku Mgr. Michala Mazla, který je soudním znalcem v oboru Extremismus. Na základě výkladu příjmení tohoto znalce, došli obhájce Kočí i obžalovaná L. Šlégrová k přesvědčení, že Mgr. Mazel je židovského původu a rozhodli se podat námitku podjatosti vůči němu.

Uvedli: „*Jako osoba židovského původu znalec bezesporu vnímá velmi citlivě otázku „šoa“ (holokaustu) a německého nacionálního socialismu, a jako řada dalších soukmenovců má tendenci reagovat se zvýšenou citlivostí, která může přerůst až v nepatřičnou vztahovačnost, na jakékoli náznaky v tomto směru.*“¹³⁴

Mgr. Mazel židovský původ popřel a proti P. Kočímu bylo zahájeno v rámci České advokátní komory kárné řízení na základě obvinění z kárného provinění plynoucího z ustanovení §16 odst. 1 zákona o advokacii a čl. 4 odst. 3 etického kodexu advokáta, Komora shledala Kočího vinným a jako kárné opatření uložila advokátovi roční zákaz výkonu advokacie. Na základě odvolání bylo toto opatření odvolacím kárným senátem ČAK zmírněno na uložení pokuty ve výši 100 000 Kč.

Kočí se odvolal i proti tomuto rozhodnutí, načež Městský soud v Praze jeho odvolání vyhověl a rozhodnutí odvolacího senátu zrušil jako nepřezkoumatelné pro nesrozumitelnost a nedostatek důvodů.¹³⁵

Celá kauza proslula nejen kvůli velké citlivosti dané problematiky, ale právě i díky velkému zájmu médií.

¹³⁴ Rozsudek sp. n. 9Ad 23/2013-39, Městský soud v Praze, 2016

¹³⁵ Rozsudek sp. n. 9Ad 23/2013-39, Městský soud v Praze, 2016

7.3 Shrnutí

Závěrem této kapitoly bych ráda zmínila, že dle výsledků statistik, které jsou vedeny Českou advokátní komorou i Nejvyšším správním soudem je patrné, že kárná praxe je efektivní, neboť dle nejnovějších údajů nedošlo mezi lety 2009-2018 k žádnému markantnímu nárůstu počtu případů. Čísla sice nemají klesající tendenci, ale jedná se o tak nízký počet případů, že z toho nelze vyvozovat špatný stav právnických profesí v ČR.

Například konkrétní počty kárných řízení v případě advokátů se od roku 2009 pohybují stále mezi čísly 123 až 169, kdy se každý rok číslo liší ve velmi malých nuancích.

I když jsou v současnosti vedeny snahy změnit způsob, jakým kárná řízení fungují, mám za to, že je to poněkud zbytečné, neboť čísla prokazují, že už řadu let zaběhnutý systém funguje velice efektivně.

8 Závěr

Ráda bych na závěr shrnula odpovědi na otázky a cíle, jež jsem si vytyčila v úvodu. Můžeme vidět, že co se vztahu etiky a právní etiky týče, dá se říci, že právní etika je jistou praktickou disciplínou aplikované etiky, a tudíž i etiky v obecné rovině. Na rozdíl od etiky však pracuje s praktickou aplikací etických pravidel, a to díky faktům, jež jí obecná etika poskytuje. Právní etiku lze jinak nazvat jako profesní etiku právnických povolání, kdy se jedná o soubor konkrétních pravidel, která ošetřují vztahy právního stavu na venek i uvnitř.

Jedná se o oblast, která balancuje mezi legální rovinou, která své adresáty zavazuje a rovinou doporučující, jež je dobrovolná. Jak bylo zjištěno, právní etika zasahuje do obou těchto rovin.

Jedná se o problematiku, která se vyvíjí od nepaměti spolu s člověkem a lidskou společností, kdy v rámci historického vývoje etiky i etiky právní vznikalo mnoho různých přístupů a myšlenkových směrů a jejich vývoj stále pokračuje.

Při zkoumání konkrétní eticko-právní úpravy soudcovské profese a profese advokátní, jsem shledala jak určité podobnosti, tak i rozdíly, které jsou popsány výše. Mohli bychom si pohrávat s myšlenkou jednotné právní etiky sjednocující všechny právní profese, avšak na základě komparace těchto dvou konkrétních právnických stavů, jsem toho názoru, že rozdílnosti jsou zde natolik zásadní, že jednotná úprava spíše nepřichází v úvahu, i když by mohla přinést různé výhody např. ve vztahu k veřejnosti.

Díky rozhovorům se zástupci obou táborů lze téměř říci, že co jedinec, to názor a možná i proto by obecná eticko-právní úprava mohla zlepšit obecné povědomí široké veřejnosti a tím tyto dva vzdálené póly alespoň trochu přiblížit.

Nejspíše nejdůležitějším výsledkem, které jsem si v této práci kladla za cíl, je stále častější a hlubší uvědomění si, jak velkou moc právník ve svých rukou má a jak důležitou pozici ve společnosti zastává. Právník je reprezentantem spravedlnosti, právo musí mít v té nejvyšší úctě, a i když snad někdy upadá a bývá pošlapáno, je jeho úlohou ho vždy znovu pozvednout a dbát jeho vážnosti a důstojnosti o to více. Jak bylo řečeno již výše a je to tvrzení, za kterým si hluboce stojím, právo bude vždy jen tak spravedlivé a čestné, jak budou spravedliví a čestní ti, jež ho ve společnosti zastupují.

Na závěr už lze snad jen dodat slovy Quintilianovými, že „právník by měl být především slušný člověk.“

9 Seznam pramenů a literatury

9.1 Literatura:

- 1) THOMPSON, M. Přehled etiky. Přeložila Pavla Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6.
- 2) ANZENBACHER, A. Úvod do etiky. Přeložil Karel Šprunk. 3. vyd. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-7192-698-1.
- 3) MILFAIT, R., ZELENKOVÁ, B., ŽÁKOVÁ, L. Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012. ISBN 978-80-86057-78-1.
- 4) JANKOVSKÝ, J. Etika pro pomáhající profese. 2. vyd. Praha: Stanislav Juhaňák-Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-414-9.
- 5) NEČASOVÁ, Mirka. Profesní etika. In *Metody a řízení v sociální práci*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- 6) GERLOCH, A. Teorie práva. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-023-9.
- 7) ŽÍLA, P. Etické aspekty v činnosti pracovníků sociálně-právní ochrany dětí. České Budějovice, 2013. Diplomová práce na Teologické fakultě Jihočeské univerzity na katedře praktické teologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Michal Opatrný, Dr. theol.
- 8) KNAPP, V. Teorie práva. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1.
- 9) Bible. Praha: Česká biblická společnost, 2008. ISBN 978-80-87287-00-2.
- 10) SOKOL, J. Etika a život. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-063-3.
- 11) SOKOL, J. Moc, peníze a právo: esej o společnosti a jejích institucích. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-638-3.
- 12) PEZL, T., PEZL, M. Dokumenty ke studiu ústavního práva. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-099-4.
- 13) ARISTOTELES. Etika Níkomachova. Přeložil Antonín Kříž. 4. vyd. Praha: Rezek, 2013. ISBN 978-80-86207-35-3.
- 14) JERMANOVÁ, H., MASOPUST, Z. (eds) *Metamorfózy práva ve střední Evropě*. Praha: Ústav státu a práva, 2008. ISBN 978-80-904024-6-1.
- 15) KRŠKOVÁ, A. Dějiny evropského politického a právního myšlení. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-24-6.

- 16) SOBEK, T. a kolektiv. Právní etika. 1. vyd. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-333-9.
- 17) ČEVELA, R., ČELEDOVÁ, L., KALVACH, Z. Sociální gerontologie: úvod do problematiky. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.
- 18) RUBEŠ, J. O některých etických zásadách každodenní práce soudce a advokáta. In Bulletin advokacie. Česká advokátní komora. vyd. č. 11-12/2003. Praha: Milan Horák-REGO, 2003. ISSN 1210-6348.
- 19) Sbíрка kárných rozhodnutí ČAK 2014–2015. In Bulletin advokacie. Česká advokátní komora. Praha: Impax, 2016. ISSN 1210-6348
- 20) BONHOEFFER, D. *Etika*. Přeložil Bohuslav Vik. 1. vyd. Praha: Kalich, 2007. ISBN 978-80-7017-047-2.
- 21) KOUDELKA, Z. *Transcendentální pramen práva*. 1. vyd. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-161-8.
- 22) SOUSEDÍK, S. *Kosmologický důkaz Boží existence v životě a myšlení*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-433-4.
- 23) SOUSEDÍK, S. *Svoboda a lidská práva: jejich přirozenoprávní základ*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-036-7.
- 24) ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*. Přeložil Karel Šprunk. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-030-6.
- 25) SOBEK, T. *Nemorální právo*. Praha: Ústav státu a práva, 2009. ISBN 978-80-904024-7-8.
- 26) VACHALA, B. *Moudrost starého Egypta*. 1. vyd. Praha: Knižní podnikatelský klub, 1992. ISBN 80-85267-28-4.

9.2 Internetové zdroje:

- 1) JACHNICKÝ, D. Etické aspekty právních profesí - I. Právní prostor (online). 2015. [cit. 16. 2. 2015]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz>.
- 2) Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku. Česká advokátní komora. Praha: 1997. Dostupné z: <https://www.cak.cz>
- 3) ČESKO. §16 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. In *Zákony pro lidi.cz* (online). AION CS 2010-2020 [cit. 9. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85#p16-1>.

- 4) ČESKO. § 7 zákona č. 358/1992 Sb., České národní rady o notářích a jejich činnosti (notářský řád). In *Zákony pro lidi.cz* (online). AION CS 2010-2020 [cit. 9. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-358#p7>.
- 5) Odborný článek Profesní etika právníků v praxi, poznámky z meziprofesionálního diskusního fóra. Projekt Dlouhodobé partnerství výzkumu, praxe a výuky práva (reg.č. CZ.1.07/2.4.00/17.0044). Uspořádaly dne 25. března 2014 společně Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně a Pro bono aliance. Dostupné na <http://partnerstvi.law.muni.cz>
- 6) URL: <https://www.cak.cz>. [cit. 2020]
- 7) URL: <https://www.soudci.cz/o-nas/eticke-zasady-chovani-soudce.html>. [cit. 26. 11. 2005].

9.3 Judikatura:

- 1) Rozhodnutí Kárného senátu Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Ds 14/2008
- 2) Rozhodnutí Kárného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. 13 Kss 6/2017-538
- 3) Rozsudek, sp. n. 9Ad 23/2013-39, Městský soud v Praze, 2016

10 Resumé

In my thesis I focused on legal ethics and its importance in today's society. I searched for its position within ethics in general and their mutual relationship, I defined the basic types of ethics and its general characteristics, then I focused on the definition of legal ethics and the definition of basic concepts.

I followed the historical development of ethics and legal thinking in ethical-legal issues, as well as the development of basic ethical-legal concepts (justice, morality etc.).

I compared the legal treatment of professional and legal ethics of judges, lawyers and notaries, where I examined, in particular, whether the individual regulations are similar or different in the strictness and demands of persons performing legal professions, or in the extent of their binding nature and enforceability, etc. I examined how and to what extent they affect the daily work of lawyers, what is the knowledge of the issue and whether legal ethics has an impact on the practice of legal practice.

I examined the influence of legal ethics on legal professions and how this influence is perceived by the public from the point of view of persons practicing the legal profession in the field of judiciary (specifically judges and lay judges) and from the lay public point of view.

At the end I also briefly devoted to a specific case study of disciplinary proceedings dealing with violations of ethical legal norms within the judiciary and advocacy.